

OROL.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor: O. Sytniansky.

Ročn. III.

Turč. Sv. Martin, 31. Júla 1872.

Číslo 7.

Na Mateja.

Hej Mateju, Mateju!
Vetry dujú, nie vejú,
Od záveja k záveju, —
Sedliačkovia nesejú.

Hej, Mateju ohnivý,
Dýchni vrele na nivy,
Nech sa tebe zadiví
Srieň a kornáč oškľiví! —

Jarnie ptáča, škrváňa
Ostrý fujak odháňa:
Jaká nová kabaňa,
Taká naša poľana.

Hej, Mateju, Mateju!
Vetierocky už vejú,
Už je beda záveju,
Sedliačkovia už sejú!

A na Hrone tie lady
Nemôžu na vohlady,
Pohuľat si za mladý
K osade od osady.

Za ranečka, za rána
Nôti hrdlo škrváňa,
Šťa nevesta venčená,
Taká naša poľana! —

Hej, Mateju nechromý,
Kto tie lady prelomí?
Praskni do nich tri hromy,
Nech sa pracú v paromy!

Cigánka ty, nádeja,
Čierne oko tebe ja!
Sem to vínce z oleja!
Za jarého Mateja:

Z pozostalých rukopisov A. Sládkoviča.

Valgatha.

Historická povesť z dejov uhorských XV. stoločia.

Od *Eudovita Kubániho.*

(Pokračovanie.)

XI.

Pochované nádeje.

Kým sme sprevádzali vyslanstvo Jiskrovo ku Huňadovi, porobili sa na Drienčanskom hrade všelijaké zmatky a trenice. I nastal strach a nepokoj.

Valgatha nedôverivým okom skúmal každého, búril a soutil pri každej maličkosti, zatváral sa sám v svoje tajné chyže, do ktorých ani pána Brožka, ani dcéry nepripúšťal, a tam viedol tajné rozhovory s Krahulcom, veliteľom Balogským, ktorý nepochopným starcovi spôsobom celú jeho dôveru bol získal.

Jako vidíme, sľa Cilleyovo schádzalo; i Kaňur i Krahulec dostatočne vykonali svoje ulohy.

Pri všetkom tomto najviac trpela Milica, ktorú Valgatha sľa príčinu svojej, jako sa nazdal, pred celým svetom známej hanby, ani pred seba pustiť nechcel, preklínajúc jej lásku, ktorá jeho čestné meno sprznila.

Darmo ho uspokojoval otec Brožko. Marne ho ujistoval, že Lacko Huňad šlachetnejšie smýšľa, že jeho dom pohanit' chce; že nemožno, aby podvržený list od neho pochádzal poneváč, jako istotne zná, teraz Lacko v Debrecíne meská, a krom neho na zámku Drienčanoch žiadného dôvernika nemá. I darmo preukazoval, že Lackov otec, Ján Huňad, o tajnej náklonnosti svojho syna do teraz nič nezná, a tak i lásku jeho prekliať nemohol. Ano daromné byly všetky dôvody, lebo Valgatha vidiac ctižiadost' svoju Huňadom na praniej posmechu položenú, v čom ho Krahulec stvrđzoval, zúril ešte väčšmi, nadával starcovi do zvodiev, preklínal jeho tajemkárstva, a voždy po takomto výjave ukázal na dvere.

„Koho pán Boh chce potrestať, najskôr mu rozum vezme!“ vravel stavec takého času sám k sebe, i mrdol plecóm, a odobral sa do svojej pustevne k utrápenej Milici.

Tak je.

Milica utiahla sa po udalosti, ktorá sa po najdení Kudlačkou podhodeného listu medzi ňou a otcóm bola sviedla, na radu starcovu tajne do jaskyne nami už opísanej, kde jedinkou mladou Sabínkou obsluhovaná, a starcóm tešená žila svojmu žiaľu.

Valgatha vypovedal ju z otcovskej lásky.

Predošlá náklonnost' k dcére obrátila sa v neprirodzenú nenávisť, ktorú si v pokojnejších okamyhoch sám vysvetliť nevedel, odvodzujúc ju z pohanenia jeho cti, za ktorú česť všetko i sám seba obetovať bol v stave. Zdalo sa mu, že na každej tvári vidí úsmesok. Každý veselý pozor jeho podridencov zdal sa mu byť šípom, ktorý jeho rytierskú hrdost' úsklebkom a posmechóm ranil, každé spomenutie jeho dcéry Kudlakom lebo druhými, duňelo mu v ušách v odporných zvukoch jej a jeho hanby. Každé pomyslenie na Huňada, i spravcu krajiny a jeho syna — upomínalo ho k pomste, k pomste nevidanej, nechýranej — strašnej. Lutoval vyslanstvo Kraskovo a prial mu nešťastného zdaru, netušiac, že sa jeho pranie tak skoro vyplní.

Sperber, či Krahulec, pod ktorým menom jedine pred Valgathom známy bol, lial na oheň olej, obsírne vypravujúc, jak hriešne spojenie jeho dcéry s mladým Huňadom už dávno všeobecným predmetom shovoru sveta bolo, jak on sám nedávno bol očitým svedkom jích schôdzky, jak potupne celý svet o Milici smýšľa, a posmešile ltuje zaslepeného otca, jak starý Huňad dľa slov Cilleyho zuril, dopočujúc dobrodružstvo synovo, potom ale keď sa dozvedel, že toto nemá pre syna jeho žiadneho prísnejšieho významu, sa nad pohanením lúpežníka českého potupne zasmial a t. d.

Z Valgathových očí sršal oheň a hústé jeho obrvy jažily sa, a čelo vrsakavelo, následkom vniutornej rozbúrenosti citov.

„Verím, všetko verím, Krahulec. Vlastná moja krev mi toto pohanenie spôsobila. Ha, na Žízku, a ja tak nič nevedel!“

„Cillej myslí, že ste sám bol strojcom a tajným napomáhateľom toho lúboštného svázku, chtiac mladého Huňada do saku chytiť, Jiskru a nás všetkých zapredať, a tak sa s úhlavným nepriateľom našim, so správcom krajiny spojiť.“

Valgatha pozrel strašne na budúceho ríšskeho grófa.

Krahulec, nepozbav ma rozumu, lebo prisahám na kalich,“ — zvolal hlasom zblížujúceho sa hromu i kládol ruku na širokú šablú. Čo, ja strojcom svojho vlastného posmechu? Ja zradcom Čechov? Čo, čo, čo? Hovor chlapče, zkaže všetko to premúdry pán Cillej má?“

Sperber usmial sa prostosrdečne.

„Ach, pane mój,“ povedal otvoreno, sám by ste neverili, lepšie bude, keď to zamlčím.“

„Hovor, rozkazujem hovor!“ kričal Valgatha na najvyššom stupni zvedavosti a vniutorného rozčulenia.

Sperber sklonil hlavu, a tichým šepotom, jako čoby svoju nešťastnú zvest sám lutoval, preriekol ostychave:

„Velitelu mój, sám hada za niadrami chováte Mirko Krask z Tábora stojí v úzkom spojení s Cilleym.“

Valgatha neodpovedal nič. Táto ohromujúca zpráva bola odporného účinku, jako Krahulec cielil, na Valgathu. Tento pokrútil neveriace hlavou.

„Nie, nemožno. Mylíš sa chlape! Mirko zrady je neschopny. Je to syn môjho najmilšieho priateľa, je to chovanec mój, bývalý snúbenec Milicin! Rozumieš Krahulec? To nemožno! Prijemno si zastruhal šíp svojej ohovorky, — ten sa na mojich dôverivých prsiach jako slámka zlomí. Ticho chlape, nekradni mi vieru v človečenstvo, alebo mi povedz dôvody, — nevyvratné dôvody.“

Krahulcová tvár vzala smutný výraz na seba.

„Nešťastný pane mój, nevidíte, neuznáte, jako vašu dôveru tí najbližší klamú. Chcete dôvody? Počujte ma teda! Mirko Krask a Janko Brezovický, síšli sa pred svojim odchodom k Hunadovi s Cilleym na Maginhrade, sdělili mu svoje poselstvo, a tento — aby cíele Jiskrove a vaše predišiel, tak že poslal na Huňada vyslanca v osobe rytiera Wolfenbarga, ktorého vy ešte neznáte.“

Valgatha triasol sa, i pozeral na utrhača tak plamečným zrakom, jako čoby z jeho duše, tela a kostí, posuňkov a výrazu tvári pravdu, ale dokonalú nim povedaných slov vyslediť chcel.

„Neutrhaj neprítomnému, človeče, nešliap hodnosť ľudskú v mladom junákovi, ktorého záštitou som ja! Odvolaj, na skutku odvolaj pohanenie Mirkovo; alebo na spasenie tvojej duše fa prosím, podaj nepodvratné dôvody!“

„I stavec vás zradil, i dcéra vás zradila! A dôvod Kraskovej zrady bude výsledok jeho vyslanstva. Ostali ste sám, velitelu mój! Nepodlahnite týmto ranám, vaši najbližší priatelia velikost vášho ducha nechápali; chápeť ho ja. A aby som vám svoju večitú oddanosť preukázal, trhám siete, ktorými vás obtočili, snímam belmo z vašich duševných očí, navraciam vás samému sebe, aby ste na rumoch svojich nádeji k novému slavnejšiemu životu povstali. Valgatha, nie ste sami, ja som vás!“

„A kto mi stojí za to, že i ty človeče kto zná z jakých príčin, vrhúe do mojich niader zlorečené semä nedôvery, k mojmu upadku nepracuješ?! Kto mi za to stojí, že viniac zo zrady druhých, sám nie si najohavnejší zradea? Pozoruj chlapče, beda tebe, storaz beda, jak si ma oklamal, jak si ma vyhnal z blazeného rája mojich rodianých rozkoší, jak si lahkomyšlne stroskotal budovu mojich nádeji a cíelov, — beda, povedám chlapče, beda tebe!“

„Zmužite sa pane! Strojte sa k víťaznému odporu. Dajte rozkazy, jaké obranné poriadky na Baloghu zaviesť mám; lebo isté je, že nás Huňad napadne. Gottes Blut! nech príjdú, — ja na valoch Baloghe zapečatím svoju oddanosť k vám vlastným svojím životom a krvou!“

Jako toto Krahulec dopovedal, podal nešťastnému Valgathovi ruku, a spokojný s výsledkom svojho diabolského účinkovania, ponáhlal sa domov na svoj hrad Balogh.

V tajnej nám už, ale známej skrysi Brožkovej jaskyne, sedela na mochoh a medvedacou kožou pohodlne zastrenej skale utrápená Milica, suškajúc niečo pri nej klaciacej Sabínke.

Starec sedel pri čiernom súknom zatiahnutom stolíku, na ktorom dve voskovice žltým plamienkom blnkotaly. I písal niečo s veľkými literami do jednej ohromnej, ťažkými sriebornými prackami zaopatrenej knihy. Tu i tu ju prevracal, čítal, pozeral tajno na ubohú devicu, mrštil čelo, jako čoby o veľikánskych vecach premýšľoval. Istotne ho dake dôležité tajomstvo trápilo; lebo výraz jeho ctihodnej tvári bol tak nevyzpytateľný, tak zahádny, tak tušenie zbudzujúci, jako obličaj prorokyne v Delphi.

„Sabínka nechaj nás. Chodz nám dolu do Drienčan pre obed!“ veľel na ostatok mladuche, ktorej ušľachtilá postava sa do srdca Hrabínovho bola vryla.

Dievča uposluchlo, tíško sa pobralo z jaskyne von.

„Milica, dieťa moje, či si k počutiu veľikých, teba sa týkajúcich, vecí pripravená?“ spýtal sa otec Brožko, jako sám s nešťastnou dcérou Valgathovou ostál.

Táto ztrhla sa jako sa ztrhne plachá straka, zočiac človeka.

„Čo povedáte, otcé?“ dozvedovala sa zvukom žialu, i snivo uprela na starca čierne vylakané očká.

„Dávny môj slub chcem ti splniť; chcem ti sdeliť týkajúce sa teba tajomstvo.“

„Tajomstvo? Aha už viem. Istotne môj Lacko druhú už dávno ľúbí, a vy môj dobrý, teraz jediný otcé, mi to len teraz sdeliť chcete“ — blúznila deva, a ukazujúcim prstom hrozila detinsky starcovi.

v očiach tohoto zahraly slzy.

„Uspokoj sa, dieťa moje. Never zdaniu. Ty a jedine ty si len predmetom Ladislava Huňadovej lásky. Satan nasial kukola; vydobú ho ale ptáci a pšenička zijde.“

Milica krútila hlavkou.

„Ach, darmo je. Snívalo sa mi, už som sa prebudila . . . Prosím vás, prečítajte mi ešte raz tento list; lebo oko moje slabé, neprivyklo ešte k mrazivému ranu.“

I vyňala zpoza labutných niader podvržený list.

V starcovej hlave zabreskla nová myšlienka.

Vzal podaný mu lístok a pevným pohľadom na devu spálil ho nad voskovicou.

Milica zkríkla, potom výčitky plným zra-

kom na starca pozrúc, sadla si k harfe, i zaspievala smutne, žialne jako Artemisia nad Mausoleumom nezapomenuteľného muža:

Zlomené srdiečko, púčok opadalý,
Nad hrobom nádejí deva truchlí. Žiali;
Nemá otca mati, prekliata je v svete,
Otrhli ružičku v tom najplnšom kvete.
Pripál ju na prsia šuhaj ľubých líčok,
Zvädla a opadla, spálil ju ohničok.
Popol rozsypali, vetry ho schytaly,
Osíralú devu v emiter pochovali.

„Však to pekná pieseň, otcé Brožko?“ spýtovala sa Milica zadumeného starca, po chvíľke jako bola skončila. „Naučila ma ju moja nebohá mati, keď som bola ešte malá. Rozprávajú mi o nešťastnej krásavici, ktorá tajne dakeho veľkého pána ľúbila, a potom musela druhému podať ruku, bo ju rodičia prekliali, — práve tak jako mňa, môj drahý otec. Ach, jako sa to podivno všetko na mne plní!“

„A vieš meno tej nešťastnej krásavice, dcéra moja?“ dopytoval sa starec významne.

„Nie otcé, neznam; ale som počula, že bola z rytierskeho rodu, a jedinné dieťa.“

Kňaz pohladkal Milicinu hlavku; chytil ju za ruku a dovedúc ju k stolíku, otvoril veľikú knihu.

„Čítaj, Miluška, čítaj! Vysvetlenie tvojej smutnej piesne tuto napísané stojí.“

I zaujal Milicine sedisko, zakryl dlanami tvár a počúval jako Valgathova dcéra čítala:

„Roku Pána 1434 v sredu pred poslaním Duchu Svätého na Apoštolov, zvidla sa na hrade Borivoja z Lipníka strašná prípadnosť. Rytier Zdenko Valgatha prijdúc s četnou družinou na hrad, uchádzal sa o ruku Boženy, jedinej to dcéry Borivoja z Lipníka. Dcéрка táto v panenskej pokore a v bázni Božej vychovaná, nepochopiteľnou príčinou hnutá, odoprela požadovanie rytiera Valgathy, načo od otca Borivoja z Lipníka a matky Ludmily z Rokycan verejnou kľiatbou tknutá zanechala sama jediná otcovský dom. Pán Bóh zprevádzaj osíralú dievku. Nesúďte, nebudete súdení.“

„Miluška, čítaj ďalej!“ ponúkal nad prepodivným obsahom knihy v hlbokých myšlienkach zanorenú devu. „Pohladať stranu pädesiatu, i čítaj ďalej.“

„Tohože roku Pána, v deň pred Svätým

Jakubom, dostal som ja služobník Boží z neznámych rúk nasledujúci list: Hľadajte stopu uprchlej dievky Boženy z Lipníka, a oznámte výsledok vášho stopovania na hrad Brandeis držiteľovi hradu J. z B. — Milosrdný Bože, ráč mi poskytnúť svetla, v prepodivnej záležitosti tejto.“

„Strana šesdesiata piata,“ oznamoval stavec jako Milica znovu zastala.“

„Roku pána 1434, na hod Vánoční zomrel urodzený pán Borivoj z Lipníka žehnajúc uprchlú dcéru, a odpúšťajúc jej provinienie. — Hospodin buď milostiv duši jeho.“

„V tenže deň o piatej večernej hodine dostal som nasledujúci list pána rytiera Valgathy: Zvestujte môjmu svokovi; pánu Borivoju z Lipníka a jeho pani manželke, mojej najmilejšej svokre, že moja Božena, jích dcéra, porodila sedmomesačný plod dcéročku, ktorá žije i prospieva; i dané jest jej meno Ludmila. Sklúčená nad ztratom muža, vdova, Pani Ludmila z Rokycan touto radostnou správou veľmi potešená je, začo buď Všemohúcemu vďaka.“

„Strana stosedemesiata prvá,“ riekol stavec: „Roku Pána 1445 na deň Svätej Brigity, o 10 hodine večernej, potom jak svoju staršiu dcéru Ludmilu, mladému rytierovi Mirkovi Kraskovi z Tábora zasnúbila, a velebnú Sviatosť, Večere Pána prijala, zosnula sladké pani Božena Valgatha z Lipníka, k veľikému zármutku jej muža a nedospelých dietok. Zvečnelá cítiac blízkú hodinku smrti, a že pred súd Hospodina živého o nedlho predstúpiť musí, — sverila mne nehodnému služebníkovi Pána pod pečatou mlčania, dokud to za dobré uznám: že staršia dcéra její Ludmila Pána Jiskry z Brandejsu plod jest, — a že — —“

Milica nemohla ďalej. — Skyvotala sa jako podfatá breza i padla starcovi v náručie.

A pravda je to, svätá pravda, duchovní otče mój?“ šuškalo nevyslovným názvukom blaženosti dievča, ktorému neprirozené držanie sa Valgathovo teraz sa vysvetlovalo. Tak je Jiskra otec mój, ten hrdina, ten pravzor mužov nášho veku? A on vie, že ja dcéra jeho? A Valgatha vie, že cudzí plod choval!“

„Uspokoj sa dcéra moja,“ tíšil ju stavec a hladkal jej binkajúcu tvár. „Ty si prvá, ktorej som toto tajemstvo sdělil. Dozrela si

k tomu, aby si ho v prsiach jako tajnosť chovala. Pred Valgathom si jeho skutočná dcéra. Nebohá máti tvoja nemala tolko zmužilosti, aby sa mu bola sverila. Cit jeho prirodzený tvój pôvod nevedomky tuší. Pred Jiskrom fa svojim časom, tento list matky tvojej jako jeho vlastný plod ospravedlní. No a teraz sa zmuž; dokáž, že si podarena dcéra udatného Jiskru.

A Milica sa vztýčila hore i pozrela hrdo do kola, a líca jej zrušenely posvätným ohňom nadšenia.

„Hodná som ti Huňad. V mojich žilách vrie Jiskrová krev!“

XII.

Javby.

Na druhy deň po týchto udalostách, zjavilo sa pod múrami hradu Drienčany vracujúce sa z Debrecína Jiskrovo vyslanstvo.

Na znak jeho príchodu, zatrúbil službu trubača konajúci Hrabina tak silno, že zvuk jeho surmity celou dolinou letel jako hukot sblížujúceho sa hromu.

Podivno, z pevnosti neodpovedal nikto. Zpadný most nespúšťal sa. Na predhradbách prechádzajúca sa stráž nevšimala si za mak z vyslanstva vracajúcu sa družinu.

„Hej, čert mi a tebe do duši, Sivák, či si ohluchol, či si slepý, a či kása ti zkaza stala?“ volal nad Ihostajnosťou, a nad nevšímáním si jeho oznamovania rozhnevaný Matej na stráž držiaceho zbrojenca.“ Otvor papulu a gágor; oznám slavný príchod mójho rytiera z Tábora a Krasku; lebo až nie, sám tie múry preborím. Sto striel ti hluché uši a slepé oči páralo.“

„Vodca Valgatha istotne na predok tuší náš smutný zvesť, a nezdarilý výsledok nášho posolstva, že nás tak nedbale víta, alebo je nie doma.“ Uspokojoval Mirko sám seba. Brezovického a Meluzinu, nad tichosťou a podozrivým mlčaním hradu trochu zarazený.

V tom zjavila sa nad pevnosťou krvočervená zástava a vo vyklenku na hrad vo výške prilepenom ukázal sa Valgatha, prevádzaný Krahulcom a Kudlákcom.

„Jakú nám zvesť prináša vyslanstvo?“ spytoval sa zvýšky cvendžiaci hlas Valgathov.

„Vodca slavný, pust nás dnu, nech ti

medzi štyrmi očima zdelím výsledok našej cesty“ odpovedal Krask.

„Jakú nám zvesť prináša vyslanstvo?“ opakoval Valgatha netrepežlivo.

Mirko, uvítaním týmto prekvapený spijujúce pozrel po svojich spolu druhoch.

Na Meluzíninej tvári zahrál tajomnosť plný úsmech.

„Viem ja všetko,“ zasepla ticho.“ „Cilleyho siata zchádza. Krahulec znamenite oral.“

„Jaku nám zvesť prináša vyslanstvo?“ vypytoval sa po tretíz Valgatha.

„Boj na život, na smrť, otče môj! Daj otvoriť bránu, nech ti oddám Huňadyho odpoveď.“

Valgatha zachychotal sa príserne, zakryl dlanou čelo a pravicou Kudlákovu znamenie dajúc odtiahol sa i s Krahulcom z výklenku, nechajúc bez odpovedi tu von v prepodivných myšlienkach zanorené vyslanstvo.

„To ja nechápem.“ Tu istotne čerti kukol siali, alebo sa náš Valgatha zbláznil!“ vpravil Brezovický k zadumenému Mirkovi.“ Ach, slečno drahá, povedáte, že viete všetko. Prosím vás, vysvetlite vášmu pokornému lúbencovi túto prepodivnú pohádku.“

„S odpuštením, šlachtie môj drahý, to je moje tajomstvo, a zvedavosť sa na mužov nesvedčí, nesluš,“ odpovedala Meluzína a pozrela šibalsky po milencovi.

„Zpusť ten most, Sivák; lebo je to už vela! I ja hladný, smädný; hladná smädná i strela. I moje panstvo nenie pohanstvo. Čert vám všetkým, čo ste tam, do duše,“ búril Hrabina. Vidíac ale, jako sa zpodny most zpúšťa, letel na ňom dolu kráčajúcemu Kudlákovu v úsret i volal:

„No vaše šťastie, starý Pencurák, že ste sa lepšie rozmysleli; lebo na môj hriešnu, by som vás bol všetkých z hradu vykúril. Ta, či sme my psi?“

Kudlák pokorne predstúpil pred Kraska.

Vaša Milosť, pane rytier, mate mi oddat Huňadovu odpoveď. Vodeca Valgatha vám vzkazuje, že vás a družinu na teraz pred seba predpustiť nemôže, nesmie. Máte sa vzdialiť na Drienok a tam čakať jeho ďalšie rozkazy.“

Mirko mraštil čelo.

„A prečo to všetko, pane hradní?“

Kudlák obzrel sa potajomne do kola, slediac, či ho dakto nepozoruje.

V jeho očiach zahrly slzy.

„Ach, mladý pane môj! Hrad Drienčanský zakliali čerti, a teraz si peklo v ňom hostinu strojí. Milica a stavec skapali; Krahulec z Baloghu zaujal Valgathovo srdce, stará moja plače — a všetko to ani ja sám nechápem!“ vpravil ticho Kudlák; zpozorujúc ale, že sa vo výklenku zas Valgatha zjavil, zvolal zostra:

„Oddajte mi písma; tak to žiada a rozkazuje nepremožiteľný Valgatha!“

Mirko vidíac, že je tu každý odpor marný, a že aspoň na tento čas gordický uzel Valgathovho držania sa rozviazať nie je v stave, vyňal Huňadovi odpoveď a oddajúc ju Kudlákovu, hovoril vážne a hlasne tak, že ho i Valgatha rozumieť mohol.

„Pane hradní, nenie to síce v poriadku, abych druhému tento list, jako tomu, komu zneje, sveril. Zneje Jiskrovi. No ja Valgathom vyslaný, posielam ho jemu; i zkladám zodpovednosť za následky zo seba. Povedzte si veliteľovi, že sa pokorím jeho rozkazu, i prajem mu, aby sa sám v sebe nezmylil. Drienčanom nastávajú krušné časy. Drienok nech si oddá svojim novým dôverníkom; však ma i tak nedávno on pozbavil. Ja pôjdem ta a budem tam, kde najviacej moja služba k dobrému jeho a našej slavnej veci bude potrebná!“

S tým obrátil sa a popchnúc kona, ubáňal hore dolinou sám nevediac, kde sa teraz na náhlo obrátiť má.

Ha, či to tamto nie mladá Sabinka?“ zvolal Hrabina, pozorujúc pred otvorom jaskyne stojaciu dievčinu.

Na vykrik zbrojnošov obrátila družina svoje zraky k jaskyni, pred ktorou sa v tom okamžení otec Brožko zjavil.

„Zastaňte kus, rytieri. Navštívte moju pustovňu a oddýchnite si v nej!“ volal tento, a jazdci nedajúc sa dvaraz núkať, zoskákali z koní, pustili jich na svobodnú pašu, i pobrali sa do samotnej skrýše starcovej.

Na prosred jaskyne blnkala vatra, pri ktorej starucha, mať to mladej Sabinky na drevenom rožni mladé baranča opekala, na znak toho, že otec Brožko istotne dákych hostí čakal.

Voviedol Kraska i s Brezovickým do tajnej podzemnej izby.

Meluzína bola už prv jako dávna známa, do nej vbehla.

„Ach Milica!“ preriekol Krask, vidiac túto v obejmutí Meluzíninom „Vy ste tu, a ja počul, že ste zmizla. I predsavzal som si bol, že vás kdekoľvek vyhladám.“

Táto potešeným okom pozerajúc na vstúpivších, miesto odpovedi ukázala na Brožku.

„Rozumiem ti dievka moja. Vy dve máte svoje tajemstvá. Páni moji, nechajme jich samé. Dĺžný som vám i ja rozluštenie Valgathovskej pohádky, i v mne vaše vďaka necke zprávy.“ vravel stavec, i viedol jich do tajného vchodu.

Samy zostalé devy znovu padly si v náručie.

„Ach, Zinka moja, šepkala Milica, šťastná som i nešťastná. Nemám tej hrdinskosti, čo ty; ja sa kryjem a ty blúdiš po uhorskom tábore.“

„Pre teba, Milka moja, len pre teba! Ale povedz, čo sa tvojmu otcovi stalo? Starý kudlák hovorí, že si ho nechala.“

Milica sklopila oči, a dve perly padaly jej spanilou tvárou.

„I nevieš Zinka, že ma Lacko nechal, že starý Huňad prekliat našu lásku? Škoda listu, čo mi písal! Brožko spálil ho, istotne chtiac, aby som neverníka zapomnela, ktorý sa nazdal, že som z lúpežného rodu!“

Meluzína položila dľaň na čielko Milikine jako starostlivá mať na hlávku v horúčke blúzniaceho dieťaťa.

„Nerozumiem ťa, duša moja. Sníva sa ti dačo, blúzniš dačo o listoch, o nevere, o lúpežnom rode, a t. d. Čože to všetko znamená?“

„Neblúznim, Zinka, ach nie; pri dobrom som rozume, len ma bolí, že ma Lacko zradil, — mňa, ktorá som i dla rodu jemu dokonále rovnou. Škoda listu, aby si sa o jeho nevere bola presvedčila. Ach, zhorel, obrátil sa v popol, jako moje nádeje, na ktorých hrobe snať nové zrastú!“

„Zhorel, Milka? Oj nie, veď je tu za niadrami, tu je lístok, ktorý ti mnou tvoj na vždy verný lúbenec poslal.“

I vytiahla zelenou stužkou obviazaný lúbolist, i podala ho prekvapenej Milici.

Trasavou rukou otvorila ho táto, a pred jej slzavým zrakom zaligotaly sa v pekných fahoch písma tieto Lackove slová:

„Milica moja ver, i v búrkach nezahyne láska naša. Meluzína vysvetlí ti všetko! Tvoj až po hrob verný Ladislav.“

Žiara nadzemského blaha sa zarumenila na utešených líčkach devy, pery striasly sa, očka pozdvihly sa hore, jako čoby prez skalu jaskyne k výšinám nadzemským prenikavým pohľadom vďaky sa povzniesť chcely, pravica položila sa na srdce, ktoré dotknuté mlunom lúbsti šíriło po celom tele ohnivé prúdy nových preblážených nádejí.

„On je nevinný, Zinka, nevinný!“ šepotala na ostatok Milica. „Ach, a mňa tak oklamali, a ja verila podvrženému listu!“

I vyskočila hore, i bežala chodbou, ktorou Brožko s mladými rytiermi bol odišiel. Istotne chcela zvestovať starcovi túto milú novinu. No zastala, na druhé myšlienky súc privedená, i obrátila sa i letela Meluzíne v náručie.

„Čo to za búrky spomína Lacko mój?“ dopytovala sa zvedavo tejto. „Ty mi to, Zinka vraj všetko vysvetlíš!“

„Nuž, nepodarilo sa vyslanstvo. Správca krajiny vypovedal Jiskrovcom boj.“

„Boj, Jiskrovcom boj!“ mrmlala hlasom tupým Milica, jako ozvena nemých skalísk.

„Lacko, tvoj lúbenec, dost sa usiloval od toho uzavretia svojho otca odvieť; no darmo, Nemei zvíťazili. Spojenie Slovenska s Maďarmi na teraz je nemožné!“

„Možné a práve teraz možné!“ zvolala odhodlane tajná snúbenica Lacková a v jej tvári zblnkol oheň nadšenia. „Mýliš sa Milica! Ne Jiskrovi, no Valgathovi vypovedal správca krajiny boj!“

Meluzína dívala sa otázne na družku. Že sa Huňad obzvlášte na Valgathu a na jeho dcéru dopytoval, to bolo jej Wolfenburgom svereným tajomstvom. A Milica, jak sa jej zdalo, na toto doráža. I krútila povážlive hlavou.

„Z čoho to zavieraš?“ opýtala sa na ostatok.

Milica vztýčila sa jako bohyňa Juno, hrdo, v povedomí svojej prevahy a svojho stavu, a presvedčujúcim hlasom preriekla:

„Ziaka moja, Huňad nie Jiskrovi, pr-

vému hrdinovi nášho veku, len lúpežníkom, utiskovateľom uhorskej vlasti vypovedá boj!“

„A to ty povedáš, Valgathova dcéra?“

„Ach, nedorážaj na mňa Zinka moja, nedorážaj! Sú veci a záležitosti mňa sa týkajúce, o ktorých sa ti ani nesnívalo. Sama sebe som si pohádkou. No, ver mi, že ti pravdu zvestujem,“ šopkala Milica otázkou Meluzíninou do rozpakov dovedená, sama niesúc odhodlaná ešte, jaký úkol ohľadom na jej pôvod na seba vziať má.

Hraškova dcéra zadumeno premýšľala o pohádkových Miliciných rečiach. Cítila a tušila dobre, že táto dáke tajomstvo v prsiach nosí, ku ktorému kľúča sa jej nedostávalo. A bars jak bystrý bol jej rozsúdok, v tejto prípadnosti nenachodila stopu k rozlúšteniu podivných Miliciných rečí vedúcu.

„Nerozumiem Ťa, duša moja drahá,“ preriekla po chvílke. Medzi mnou a tebou stojí múr tajomstva, — kto vie, k jakému to následku? Nedôveruješ Meluzíne? Ach, vieš dobre, že základ priateľstva devíc je bezvýminečná dôvera. Trápi Ťa niečo a ty mi to nesdelfš! — Otvor niadra svoje, a sdel mi všetko. jako vtedy, keď ružový púčok tvojej lásky k junáckemu Lackovi v tvojom srdci zrástol. Sdel mi všetko; lebo práve teraz, keď sa o život alebo zničenie nášho rodu jedná, sme i my dcéry českých bohatierov povinné dľa možnosti našej pre zachovanie nášho slavného rodu účinkovať. A to sa stať môže len tak výdatne, keď my dve jedným duchom nadchnuté, jednou dôverou spojené, staneme sa hviezdami slávy našich ligotajúc — sa na blankyte slovanských dejov.“

A v nadšení plápolala Meluzínina tvár a jej blnkotajúci zrak vyčaroval v Milici búrlivé vlnenie netušených citov hrdinskosti.

Veliteľským okom pozrela táto po rozplamenenej Meluzíne, a jakoby svojej nadvlády, nad ňou si povedomá bola, vložila pravicu na prsia, i preriekla názvukom svetovládnej bohyne.

„Stane sa podľa žiadosti tvojej. V mojich niadrach Jiskrová krv vrie!“

I porozumela Meluzína, tajemstvu družky svojej, a svoje porekadlo „viem, viem všetko“ zašepkajúc, uklonila sa pred ňou jakoby bytnosťou vyššou.

V tom okamžení navrátil sa Brožko so svojimi hosťami.

Na ctihodnom čele jeho ležala chmára nepokoja, jako ranná hmla na šedivom Krivání.

Výsledok Kraskovho vyslanstva bol mu oznámený.

„Mám i ja s vami niekoľko slov prehovoriť, otče mój: doprajte mi výslechu,“ prihovorila sa Meluzína starcovi.

V jej tvári bolo dač tak tajomného, v jej prosiacom hlase dač tak vážneho, že starec kývnuc rokou, odobral sa s ňou zpiatkom do tajného chodu.

„Hovorte panňa,“ vravel starec jako sami boli.“

„K výsledku nášho vyslanstva ešte aj toto patrí.“

I vytiahla veľiký list i podala ho Brožkovi.

„Čo, čo to?“ zadivil sa starec.

„To“ je dopis a odpoveď Huňadova na nášho roztomilého spojenca, grofa Cilleyho.“

Starec chtivo a zvedavo prebehol riadky listu.

Čím dial, tým dial nabývala ctihodná tvár jeho váznoprisneho výrazu.“

„Panňa, to sú hrozné tajemstvá. Povedzte mi, jako ste k tomu listu prišla?“

Táto sklonila hlávku a zašepotala svoje: „viem ja všetko!“

„Istotne z rúk Cilleyho vyslanca?“

„Ano, Otče, z rúk Wölfla z Wolfenburgu.“

„A ten nešťastník, jako že sa pred svojim vysielateľom ospravedlní?“

„Dala som mu druhú odpoveď!“

„Ha, na svätého Václava, smeú hru hráte panno!“ zvolal starec v prekvapenom zadivení nad intrigantským bystro rozvažným, odhodlaným duchom hrdinského dievčata. „Nuž a ku príkladu, jakože tá vaša odpoveď zneje?“

„Je to opak tej, ktorú v ruke máte, otče mój.“

„Teda miesto mieru boj?“

„Ano boj Nemcom, Fridrikovi, na život na smrť! Rozdvojila som, čo sa intrigami Cilleyho na našu zkadu dovedna sliat malo. I dá Bóh, že sa spojí to, čo Ulrik rozlúžiť chcel, že sa spojí Ján Huňad s našim veliteľom Jiskrom.“

Starec pozdvihol ruky svoje jakoby

k požehnaníu, — boskal Meluzínu v čelo a preriekol slavné:

„Dcéra Slovanstva, žehnaj Bôh kroky tvoje, jako kroky Judithy Betulskej, ktorá osvobodila svoju vlasť od poroby a járna cudzincov. Poď dcéra Slovanstva, rob poriadky, aby tvoje snahy čím skôr došly uskutočnenia.“

Vrátili sa k ostalým.

Meluzína rozpovedala v krátkosti i týmto starcovi už sverené tajomstvo. I usniesli sa na tom, že Mirko posolstvo s veledôležitou odpoveďou Huňada na Cilleyho k Jiskrovi pospieši, a od tohoto rozkazy ďalšieho konania očakávať sa budú.

A v skutku po užitom obede, ktorý mladá Sabínka pomocou úslužného, až po uši do nej zalúbeného Hrabínu, výborne, chutne pripravila, obrátil sa Mirko na hornie slovenské kraje, Meluzína ale pospiechala sprevádzaná svojim milencom Jankom Brezovickým, na svoj hrad Hrachovo, na ktorý marne i Milicu odvieť sa snažila.

„Darmo je, Zinka,“ vyhovárala sa táto „bárs ma otec Valgatha preklial, povinnosťou mojou je, by som v jeho blízkosti vydržala. Sama znáš, že na Drienčany prvý útok Huňadovci učinia — a ja čo deva chcem si pritom vydobyt' rytierske ostrohy.“

(Pokračovanie nasleduje.)

V o h ľ a d y.

(Ballada.)

„Stála bitka, stála za Štefana kráľa;
Takej viac nebude, kým svet svetom bude.“
Nár. pieseň.

Liptovské knieža ide na vohľady,
Zalúbil Brúnu Janko Korvín mladý.
Došiel pod múry Tisovského hradu,
Kde Úderského dcéry siet mu kladú.

Vohľac trúbou dá svoj príchodu zvesti,
Z Hradovej hrmí pozdrav od nevesty.
Nad spádny mostom zjaví sa družina:
Kto víta, Brúna či Vanda, Korvína?

Vanda — a takto jemu hmorečie:
Pane knieža Ján, tahajte von meče!
Pán kráľ, otec váš, volnosť nám nežičí,
Husitov chrabrý kvet šliape a ničí.

Ha, zaharcujme, čo i len na piku,
Za rodu, viery zásadu velikú.
Ja Vanda slavne vyzývam Korvína,
A moja s jeho bij sa hneď družina!

Vytasí meč svoj šuhaj, junák mladý,
Zavelie, koňa popchne popred rady
Vojínov svojich a takto zahrní:
Za Brúnu dobyť chcem ja zámok strmý!

Vanda smeje sa: Mój zlatý Korvíne!
Skôr kvet husitský v hradmúroch zahyne,

Lež by poddal sa vašich túžob skutku.
Oj, ja junácka a — Brúna v zármutku.

V tom zletí spádny most a Amazona
Zašvihne šablou, dol sa rúti ona,
Za ňou kvet českých chrabrých bohatierov
S výkrikom: Bime sa za krásu s vierou!

Čaty sa sretnú praskom hromobitia,
Tresk zadunie a chlapeci sa schytia;
Hlávka za hlávkou len tak odfrkáva;
Ohlas zavznieva: Junákom buď sláva!

A keď tak boj ten v prenáramnom hluku
Bili vojíny, Vanda zdvihne ruku,
Máchnutím šable privolá Korvína,
Riekne mu: Bij sa s devicou hrdina!

On ťažko vzdychne, pozrie hore k hradu,
V okienku vidí nevestu si mladú,
I pokloní sa a takto prerečie:
Hrdinná devo, nemám pre vás seče!

Vanda sa zardie, pozrie na junákov,
Ktorí sa bijú so zbrojou storakou;
Myhne i okom nahor, kde je Brúna,
A žiaľno zavznie jej lúbsti struna:

Ha, pane knieža, vravím vám ja z česti,
Nesmiete dobyť dnes svojej nevesty!
Hneď vás zašvihnem šablícou ocelou,
By ste zhylnuli tu s družinou celou.

Liptovské knieža odpovedať rád by;
No, zadumá sa, — zkvitnú jeho žiadby.
Ha, v tom zatrúbi fanfara k útoku;
On zrie na Vandu, — volá v prudkom vzteku:

Bite holomkov, bite podlé duše!
Samopal hromzí, vystrieajte kuše! . . .
Jak to preriekol, v šík stály mu čaty
Vsried nich zablyskol Jankov chochol zlatý.

Sokolie oko Vandy, slavskej devy,
Blyskne tiež bojom sťa Perúna hnevy.
I ona v čele svoj chabých rytierov
Dáva na odmeň seký plnou mierou.

Zjačí jak lvica: Hor sa kališníci,
Zasvietme k svadbe Janka snúbenici! . . .
A pod jej šablou dve mladušké hlavy
Frankpána, Séča odfrkly do trávy.

Hoj, a vo výške orol kolá krúti —
Srdiečko Brúny tažko sa zasmúti.
Maličká hřstka milenca družiny
Už už podlieha, — už padol i Príni.

Snúbenec Brúnin darmo mečom zúri,
Vandine vojská stojá jako múry.
V tom Brúna k nebu zaslené oko
Zdvihne a modlí sa krušno, hlboko:

Oj Bože, Bože, osviev rozum ducha!
Či lásku k sestre, či lúbošť nech slúcha?
Nešťastná deva, či rod, či milenca,
Či zradí sestru, či svojho snúbenca.

I ja, i Vanda Úderského dcéry!
Ju otec rád má, vo mne nemá viery.
Ha, čo mi svitlo? . . . nie som jeho dieťa —
Len som z iných nív presadené kvieťa!

Jak strela šibká letí k delám hradu,
Pozor Husiti na nevestu mladú!
Už pozde, pozde! . . . Zahrmela rana,
Dve, tri, štyri, päť! . . . Dunie Trsta stráňa.

Janko môj, Janko, udatný Korvíne,
To tvoja Brúna, hurrah, tvoj družine!
Tak volá, páli v zúfanlivom vzteku.
Janko víťazí, — Vanda na úteku.

Diel kule devou namierené zradne,
Každá zo zámku sried Husitov padne.
A utešený kvet českých rytierov
Zaniká zradou, mrie pre krásu s vierou.

Daromne Vandy zúfalosti, kriky,
Hrozby a prosby — zdrúzgané sú šíky.
Už Korvínové čaty Amazonu
Obstupia; tu on spraví jej poklonu:

Hrdinná devo! — k nej smutne prerečie,
Škoda junákov, škoda tolkej seče,
I moji padli, i vaši junáci,
S Čechmi bili sa Maďari, Slováci.

Kto tomu vina? My prišli pokoje
Na svadbu, vy nás prijali odbojne.
No, dajte ruku, sem ju na smierenie;
Veď víťaz vašim nepriateľom nenie.

Vande sa hrdo zrúmenily líčka,
Zastená vstekom a popchne konička;
Vyletí jak blesk z kola Janka čaty,
Zkrikne: Korvíne, buď s Brúnom prekliaty!

Ha, za ňou, za ňou; tú devicu divú
Ulapte chlapani, — — chcem ja mať ju živú!
Tu hneď rúti sa za ňou sbor husárov —
Už ona cvála hore Diela ciarou.

Na bujných koňach už sa ku nej blíža;
Ona si šepmo: Zbav ma, Bože, kríža,
No nie len väzby, lež pohladu blaha —
Korvína s Brúnou! . . . Čo má robiť, váha.

Hoj, už sú pri nej šuhajci husári:
Vzdajte sa, panno, nespomôžu čary*)
Hej, začarím vám! . . . A tu z mieška tratí
Peniažky zlaté, mariaše, dukáty.

A jak zablysknú tie žitáky krásne,
V prenasledníkoch túha boja zhasne.
Z koníkov skáču, chytajú dukáty —
A Vanda? Vanda sa už v dialke tratí.

Na vrchu Diela zastaví koníka,
Plameňné oko k Hradovej preniká.
Zrie — a zastená devojka hrdinná:
Z Hradovej veže zástava Korvína.

Už štyristo rokov, čo tá bitka stála,
Keď zradnú sestrimu Vanda ta prekliala.

*) Vanda bola, dľa mienky ľudu, čarodejnica a veštica.

Ponad tú Hradovú stá liet preletelo;
Stojí, — lež bez hradieb zplešivelé čelo.
Tých mohutných hradieb nieto ani znaku,
Len Vandina kliatba dunie v šerom mraku:
A dolu sa zpušťa na Tisovské polia
A žalostným hlasom takto stoná, volá:

Husitov potomci, obeť mojej žiadby,
Rada bych, nemôžem, sprostíť ja vás kliatby!
Brúna kúkol siala — a to kúkol zrady,
Bože môj, už sa zas medzi nami zmladí, —
Zmladí, a burina slávy kvietky zdusí:
Oj beda, prebeda, mojej biednej duši!
Z pozostalých rukopisov *Ludovita Kubániho*.

Presadený kvietok.

(Obrázok z Tatier.)

I.

Vykvetal kvietočok
Na pustom polome:
Dorastalo dievča
V svojej matky dome;
Mať ju vychovala
Biednym, čiernym chlebom,
Roveň si nemala
Pod tým Božím nebom.

Na Tatrách

Kto slovensky, rodu verne cítiac nerád prechodil by sa po žulách bradu Tatranského? Kto nekochal by sa s úlubou na pohľade, jaký poskytuje Kriváň, vrch Tichá a jiné výšiny a hole obrov prírodných? Kto nezostupoval by milorád do utešených dolín a priesmykov Tatier zvlášť liptovských, jako sú: Račková, Koprová, Prosiecká dolina, Temné Smrečiny a Mengušovská dolina, v nichž mnohé zelené jazerá, ľudom tak zvané „morské oká“ sa trasú a kolembajú; — v nichž je od jara až do pozdej jaseňi živo a hlučno, keď ľud tam seno kosieva cez leto a cez zimu drevo vyváža na pltiská? Kto, hovorím, slovensky a rodu verne cítiac, nerádby rozhladel sa po svete tomto čarovnom, utešenom a divokrášnom?

Putujú, aby krásu a velebu túto videli, cudzinci k nám, my putujeme zas inde do cudziny.

Čarovnosť domoviny málo si vážime.

Ľud je pri tupý na krásu prírody, on by radšej mal z Kriváňa vinohrad a z vrchov vraj Tatry neužitočných úrodnú rovinu — a vzdelanejší mnohí len z kníh znajú o kráse tatranskej; básnici naši zas nôta nám piesne svoje, zväšťa „bez refraina.“

Na našej, uhorskej totiž strane Tatier, pravda je, že dost obdivovateľov a navštevovateľov majú Tatry naše. V Šariši preplnený býva liečivý kúpeľ Bardijovský, vo Spiši chýrečný Šmekš každoročne, zvlášť na deň Sv. Petra a Pavla máva hrôzu hostí; my Liptáci zas máme na slovo vzatú Korytnicu a pre domácich — Lúčky.

Jesto ale v Tatrách i iné a to mnohé a utešené a vábivé, ač i nie tak, jako nadrečené kúpele, pohodlné miesta, jímž potičnosť práve preto, že sú osamelé, nenavštevované odprieť naskrze nemožno. V horárňach zvlášte, kde komorské i súkromné panstvá majú svoje uhladne vystavení, intervenientné budoviska. Na poludnie, v nižších vrchoch Tatry utešený je čierny Váh, s pekné vystavenou kaplnkou, bytoviskami komorských úradníkov, poriadnym hostincom a t. d. Na severu na poľskej strane najdeš utešené železodielne; na našej letobyty a majere, jako je Hrádok a iné, horárne a pily jako je veselá — Kamenistá.

Pravda je síce, že i tu už mnoho utrátila príroda z panenskej krásy svojej ziskuchtivou rukou ľudskou zošarpaná súc, ale preto zostáva ona vždy jedinou, nevyrovnanou okrasou hôr tatranských. Pravda je, že i tu vošantročila vôla ľudská svoju sobeckosť hmotne, ale preto najdeš tu kvety, ktoré inde nekvitnú.

A že príroda sa zaprieť nedá, to uvidíme i na tomto našom, kedysi presadenom kvietku Tatranskom.

V kamenistej, pod Trstenikom, v bok Kriváňa, stojá dva malé domky pekne vyni-

majúce sa z pomedzi iných stavísk hospodárskych.

V jednom býva starý horár Smrečinský s manželkou a dcérou Aničkou, v druhom piliar Dubina, starý vdovec, so synom Martinom, valachom.

Anička Smrečinských bola dievča švarné, utešené; obyčajne len „podkriváňskou kráľkou“ menované.

Štíhla, vysoká, peknerostlá postava. — Ale načo ju opisovať?

Chatrné pero moje, čoby jako chcelo, nezodpovedalo by úlohe tejto dokonale. Preto radšej vám ju predstavím, ľúbo-li — obzrite si ju sami.

Pred domom horárne Smrečinovej stála malá lavička, na nej sedel starý horár a po pri ňom jeho lubá dcéra Anička.

Smrečinský rozobral bol svoju pušku i čistil ju, lebo zajtrá mala byť veľiká polovačka na srny. Každý kúsok obozretne rozobranej pušky opátral, každý trel, až sa mu, jakoby srebro alebo jako to on hovorieval, až sa mu, jako zrkadlo, ligotať musel.

Nás Smrečinský bol ale i strelec dokonalý. Páni nikdy nešli bez neho na polovku. Zabíal on už vyše tridsať medvedov, a na také zvery treba poriadneho chlapa, čo sa nezľakne. Srnu zabíť — mu len hračkou bolo, on znal najlepšie polovníkom deliť stanice, a ubehol-li zver niekomu, on mu nedaroval. Dobrodružstvom polovníckych mal mnoho a keď jich začal vypravovať, bol bys ho cez celý deň počúval.

Po odbavenej polovačke, keď unavení honci zasadli si k stolu, korenili jim jedlá i pitie. Keď ale nemal komu vypraváť dobrodružstvá svoje, moril nimi Aničku. A Anička, ač jednu a tú istú vec už i desať i dvadsať raz počula, preca bola celá — uchem, lebo vedela, že to jej otca teší.

I teraz vyprávä starý Smrečinský s ulubou čosi dcére svojej, ktorá polovníckú torbu jeho potrebnými vecami plní, lebo otec má za dva dni preč ostať, chtiac si zapoľovať i na medveďa, čo medzitým matka s malým synkom si pohráva.

Chudobná, malá, ale utešená je to rodinka, tá rodinka Smrečinských a jej ozdoba je — utešená Anička.

Prizrite sa jej len — pozrite na tú po-

stavu štíhlu, pekne roslú, sľaby mladá tatranská jedlička, — páčte len na tú horským kvietim ovenčenú hlavu, na ten čierny hodbávný jej vlas a na tie vrkoče dlhé; vidíte to sivé živé oko, čo tak liskne sa leskom nebeským, čo tak bystro si poletuje potom svete, ani sľaby orol; čo tak zbožne obracia sa v čas modlitby k nebu, sľaby v ňom anjel prebýval si krásny. A tie ruky pracovité, či ste zbadali, pod nimiž práca len rastie?

V okamžení naplnila torbu otcovu, v okamžení bola v práci druhej, tretej a to tak išlo celý Boží deň.

Anička nikdy darmo nepostála, nikdy hodinku, pol nezmrhala. A tie jej štebotné ústa, keď sa usmievaly na nekoľho, blaženosť ho rajská otáčala; keď sa shováraly s nekým, počúval by sľaby pieseňku slavíka a ešte vtedy, keď zaspievaly, to rozlieval sa cit nepoznaný po srdciach poslúchačov, to ptáčky umlkly v lese, hora počúvala a stromy sa chvely a potriasaly, jakoby tiež živo cítily so speváčkou, jakoby znyly ocenit krásu spevu dievčiny čarovnej.

Preto rád mal Aničku otec, ľúbila ju nevyslovne matka, s úľubou pozeraly na ňu oči známych i neznámych, túlily sa rady k nej ovečky, psi otcove lízali jej ruky, slovom všetko. Ľudia i tvory rady mali krásnu devu hôr; ale preca nado všetko miloval ju mladý, pekny Martin, syn piliara Dubinu.

Starý Smrečinský rád mal Dubinovo Martina; lebo Martin bol šuhaj driečny, usilovný a spôsobilý — po pri dobrom robotníkovi na pile, bol dobrým faktorom na plti, a k tomu ešte bol i výborným strelcom. Toto poslednie získalo mu láskn starého Smrečinského.

Starý Smrečinský rád brával Martina so sebou od malička ňna polovačku, zdokonalil ho jako on hovovieval v tomto svojom „remesle.“

Nás Martin ale ešte radšej mal Smrečinského; nikdy mu ničoho neodoprel, rád sa s nim túlal po grúňoch a vrškoch tatranských, či za srnkou lašujúc, či nocou medveďa šlakujúc, či na tetrovcov a hluchánov nãpastiac a či mercunov vykopávajúc, alebo kozice divé do siete pod samým štítom Krivãna lapajúc. Slovom, náš Martin bol hotovým a spoľahlivým pomocníkom horára

Smrečinského; rád plnil jeho vôľu, lebo jeho Anička bola mu tým najdrahším pokladom na svete.

Starý Dubina síce tu i tu šomral na syna, že túla sa, kazí zdravie a zameškáva pilnejšiu robotu svoju; ale keď videl, že Martin čo dva, tri dni zameškal, zase prácu tú si vedel nahradit' bez ublíženia si na zdraví, vždy sa uspokojil s ním a tešil sa v hodnom, na všetko súcom synovi.

Tak žili si v úprimnej oddanosti tieto dve rodiny upútané ku sebe i samou nevyhnutnou potrebou; lebo nemali nikoho viacej v pustej hore; ale i, a to ešte tuhšie spojené boli ony záujmom toho istého citu lásky, toho istého jednoducheého smýšľania, toho istého vzájomného losu a spôsobu života.

Starý Dubina súc vdovcom, žijúc v nezlomnej i súdскеj i priateľskej láske so Smrečinskovcami, už od dávno všetko mal spoločné s nimi.

Pri jednom stole obe rodinky sedávaly, spolu si v maličkom hospodárily, spolu si potreby obstarávaly.

Žena Smrečinského opierala Dubinu, Anička jeho syna Martina; žena Smrečinského pečovala o Dubinu, keď vyberal sa na dlhší čas do hory, Anička zase na starosti mala taký čas otca i milovaného Martina.

V čas zimný na dlhých večeroch spolu tešievaly sa tieto dve úprimné rodinky: ženy priadly, chlapy koše pletli, Martin strúhal rozličné ližice a nádobky z dreva; vo dne robili Dubinovci okolo dreva ana píle. Smrečinský ale túlal sa po hore okolo drevorubačov a vyvozníkov panského dreva.

Na jar, jako náhle vody pribylo, vybral sa Martin s plťami na dol do Komárna, na cestu vypravdzaly ho obe rodiny a Anička ho podporila k tomu; on ale prinášal navrátiac sa sa zdola krásne i užitočné veci do domu; pri čom nikdy nezabúdzal s najakým krásnym darom na Aničku.

Najveselšie chvíle pre našich Smrečinskovcov a Dubinovcov boli ale v lete, kde sa kađe tade po grúnoch rozlietali, hotujúc si krm na zimu, sbierajúc huby, čučoriedky, jahody, maliny a rozličné užitočné korenky a zeliny na domáce lieky, čomu tak výborne sa Anička naša rozumela; lebo ona bývala

domácim lekárom a znala spomáhať oproti všetkým obyčajným nemocam ľudským.

Jako vravím, v lete byly tie najveselšie chvíle pre naše dve rodinky.

Vyšly si ony do hôl ešte pred slnkom, jedon nad druhého sa usiloval čím viacej nazbierať toho, čo práve shromažďovali, — najviacej naprekárali sa Anička s Martinom, až mali z toho veľikú radosť rodičia, najvätsiu ale oni dva sami.

Anička takýto čas bola bystrá ani srnka, a spevavá ani ptáčik. Keď zanôtila si svojim lubým plnozvučným hláskom, ozývaly sa jej doliny a ľudia v nich robotiaci rozprávali si medzi sebou o peknej Aničke a dievčiny sa ozývaly zvyčajným veselým ozonom.

A keď prišiel večer tichý, mesačný, tu posadil sa celý zástup ľudu — lebo v lete nocuje sa v Tatrách v kolibách horských — pred kolibou okolo vatry a po chudobnej, ale chutnej večere dali sa devy do spevu. do žartov, ač všetko razom utíchlo, a náš Martin začal písať zádumčivé nôty na fujare a pískal, až ho všetko opustilo, devy idúc do koliby, chlapi pospiac okol vatry a on sám si hral a prehrával udržiavajúc dlho vatru.

I spalo sa to po tvrdej robote tak tuho, tak sladko, že iba ráno zbadali pod holým nebom nocujúci chlapi, že zmokli v noci a že prešla búrka grúňami.

Takto si žili naši horskí obyvatelia jako obyčajne žijú tatraci.

A povedzte mi, či v takomto pôvodnom žití nieto poesie, a to zdravej poesie?

Je ona tu i s blaženostou pravou.

My oddalujeme sa od prírody a práve v tom leží naše nešťastie, lebo keby sme matičke prírode koľko tolko vernými zostávali, našli by sme blaženost' života i nehľadane; kdežto takto marne sa sháňame po nej, a čím viacej my za ňou beháme, tým viacej i ona letí a mizne pred nami.

Svätú pravdu spievá krasocitý Jablonský:

Mnohé knihy, synu milý
Zavedly již národy,
Když se drze vzdálily
Od praknihy přírody.

Nevěř vše, co z pera vyjde,
K přírody rtům nakloň sluch:
V knihách mluví jenom lidé.
V přírodě však mluví Bůh.

Dovoľte mi teda dovoľte, ctení čitateľa, mladého „Orla“ ač i chatrný, ale pôvodní vystaviť vám prítomne obrázok z tej našej prírody tatranskej.

Nevysmievajte ma, že vás nebudem zabávať veľkolepými spoločenskými obrazmi z života civilizovaného; že vás vediem do nízkych chalupy a koliby, a na miesto rozkošných miest zábavy, do pustých dolín a grúňov tatranských. Nehnevajte sa na mňa, že vám nepredstavujem romantické deje ľubosti, ale líčim prirodzený jej cit v jednoduchom tvare jeho.

Slavné národy zablúdily, zahynuly, od-dialiac sa od prakníhy prírody, náš prenasle-dovaný neoslávi sa nikdy, odcudzí-li sa jej.

Nezávidím vám ja, vy hrdinovia skvelých spoločností, vy miláčkovia šťasteny. Nezá-vidím vám ja vaše neprirodzené radosti, po-žitky. Nuž nezazlíte nám i vy túto čistou radosť, tento blahý pozitok v božej prírode.

Nielen vo vašich cudzovkusných zahra-dách kvitne, kvet ľubosti, no krásli on pusté kraje vrchov tatranských.

A potom:

Na čo mám hľadať na Himaláji,
Na Kordillerách svet lásky,
V tom našom peknom tatranskom kraji
Najdem ho v celku i z čiastky!

Utešená je noc.

Mesiáčok ľubo usmieva sa na skočné luno v skalnatom ložisku svojom, hučiacej divjej horskej rieky Belej, čo z pod Kriváňa divým hukotom ku Hrádku do Váhu uteká, keď sa rozvodní a s Račkovou spojí, skaliská so sebou vlečie; čo i keď je maličká tak medzi skalinami hučí, že i na dve míle zdiala, zvlášť večierkom počuť; tej Belej, ktorej ze-lenavé vody pltníci naši vraj ešte hen v Ko-márne vo Váhu rozoznávajú — čo ju Jakub Graichmann tak trefne v svojom „Jankovi Tatranskom“ ozpieval.

Mesiáčok bludý ľubo usmieva sa na tíško šumiace jedľové háje Kamenistej, jíchž šum s bystrým hukom lún Belej jakoby velebný nôtli si žalm nočný.

Mesiáčik bludý ale ešte milšie pozerá si k domku bielemu, pred nimž na lavičke dve milujúce sa srdcia težia. No zdá sa, že i on

teší sa s nimi, že družky jeho nočnie, hviezdíč-ky jasnie, delia s nim radosť a útechu túto.

„Anička, ja bych nemohol bez teba žiť!“

„Martinko, ktože ti to káže?“

„Nik. Len mi na um sišlo, keby som fa tak ztratil.“

„Keď by si ma ztratil, zas bys ma našiel. Sama by ti prišla i bez hladania a ty bys zpieval:

Nechodil som za ňou,
Sama prišla za mnou,
Jako tá ovečka
Za zelenou trávou.

„Anička, ja sa lakám budúcnosti. Ro-dičia starnú a my sme chudobní.“

„Ej, čo ti to napadá, Martinko?“

A mi, milý, nič nemáme,
Len si v oči pozeráme;
Krajšie naše dva pozory,
Jako dačie kone, voly.

Martin zabudol pri takomto anjelovi drahom na neresť života, na celý svet

Jako rúčka ľubenej Aničky odhrnula z mračného čela zastierajúceho vlásky, tak zmizly razom i jeho žalosti, tak uletely tra-pné myšlienky a on, blažený, blaženosťou rajskou privinul na verné prsá svoje drahu milenku.

Bola to tichá, blažená chvíľa.

Dve srdcia zdaly sa spojiť na veku; lebo keď ústa mlčaly, ony potajomne ale vý-znamne hovorily. Ba zdalo sa, že nebe i zem splyvaly spolu v blaženosti rajskej zalúbencov našich.

Razom preletel mráčok cez tvár me-siacika a zastienil ju. Razom padla jedna hviezda na zem, jakoby sa jej bolo spoločnosti tých dvoch ľubiach sa duší zachceto. Ra-zom divo zašumel háj a búrne luno Belej zašplechotaly v skalné steny. Hukot vetra roznašal okolím škaredé húkanie sov. Pes domáci ztrhol sa zašteká za letiacim mu ponad hlavu netopierom a zblízkej doliny Krížneho ozval sa jedno za druhým dvojná-sobný výstrel pušky.

To vytrhlo našich zalúbencov z prvého sna.

Anička nevedela sa priam spamätať, kde je, čo je?

Martin bol jako opojený, a dlhá chvíľa nastúpila, kým zase k sebe prišiel.

„Jaj, bol to strašný sen!“ vykrikla Anička. „Jak živ sa mi taký neprisnil.“

„A či si spala, Anička?“

„Ach, neviem Martine, veď sa mi zdá, že som snila bdiac; — ach ale tak zle, nedobre. Ty si išiel s otcom na poľovačku a ja som vás išla čakať. Tu priletel veľiký orol, vieš taký, z jakého máš perá za klo- búkom a práve ste prichodili, vyvrhnul sa na teba, zkrvavil ňa a mňa vysoko zdvihol vozvých a potom z tej výše zpusťil zase dolu na zem, až som z toho prišla o rozum. Oj, jaký to bol zlý, nedobrý sen!“

„Teraz je na mne rad, aby som ňa tešil, Anička. Nerob si z toho z hola nič, sny sú len sny. Ty si trochu zadriemala a tu sa ti to zdálo. Neber si to ani mak hore, veď som ja tu, ochranca tvoj verný.“

Anička mlčala, a len trasúc sa jako limbačka na celom tele, túlila sa k Marti- novi milému.

Tento ju kojil poznamenajúc, že výstrel

z Krížneho pochodiaci, čo jich zo sladkého sna zobudil, bol istotne z pušky Aničkinho otca, ktorý nocou na medveďa natrafil a ho zastrelil.

Celý predešlý deň poľoval otec Aničkin s pánni na srny, teraz v noci iste išiel za medveďom.

Martin zostal doma, lapajúc pstruhy v Be- lej pre panských hostov, keď vrátia sa dolu do Kamenistej z polovky.

Len pozde večer prišiel z rybárenia svojho domov, a niesúc celý deň s milou Aničkou, zabavili sa spolu pozdejšie pri mesačku.

Mesačik už zachodil za blízke končiare jedľového lesa, i rozlúčili sa i naši dvaja za- lúbenici.

Anička išla do chyže k spiackej matke.

Martin zapískal celkom potichúcky pod oblôčkom komôrky Aničkinej na fujare :

Dobrú noc, Anička, dobrú noc,
Nech ti je sám pán Bôh na pomoc;
Dobrú noc, dobre spi:
Nech sa ti snívajú o mne sny.

(Dokončenie nasleduje.)

T m a.

(Svobodne podľa Birona).

Mal som ja sen, no sen to celkom nebol.

Jasné slnko zmizlo, — a hviezdy temnejúc

Blúdily v priestore večnom

Bez istých ciest k hýbaniu. Zem, studená
jak ľad,

Oblaky a chmáry visely v bezmesiačnej sfére.

Ráno prišlo a ušlo, prišlo bez dňa za sebou,

Ludia zabudli na svoju záješť v obecnom
strachu

Pri tejto hroznej biede, a všetkých srdcia

Ochládly v zistnej modlitbe za svetlo.

Počali žiť pri ohňoch: i prestoly

S palácami kráľov, i chalupy biednych,

I všetky obydlia žijúcich

S potrebovali na oheň. — Mestá pohorely.

Tu sa ľudia hromadili okolo dotlievavších
domov,

Aby si aspoň raz ešte pozreli do tváre.

Šťastliví boli, ktorí žili pri otvoroch

Vulkánov, pri jích lúčach hórnych.

Pri strachu zostala všetkým jediná nádeja.

Zapálily sa lesy; no z hodiny na hodinu

I tie ništely, a jich pne s praskotom

Dohorely do zbla, — a všetko potemnelo.

Pri hynúcom svetle tváre ľudí

Nemaly vid zemský, keď sa poslednie

Výblky ohňa dorážaly na nich. Jedni ležali,

Zakrývajúc rukami oči a plačúc, druhí sedeli,

Podoprúc rukami líca; a usmievali sa.

Iní behali sem i tam jako šialení,

A zraky bojzlivé hádzali na vytuchlé nebo,

Pohrábnú zásteru zmiznuvšieho svetla.

Potom s preklínaním padajúc do prachu

Škrípali zubami a vyli. — Draví ptáci

S krikom a v prestrašení zletúvali na zem,

Obesiac nepohyblivé krýdla. — Divá zver

Prišla, stá krotká, trasúčky. — I hadi lezli

A svjľali sa medzi hromadami ľudí,

Sypiac, no nehryzúc; jich zabíjali a jedli.

Tu nenávisť, umlknúšia na okamženie,

Vybuchla poznovu. Krvou platili za jedlo,
A každý, sediac mlčky, o sebe hltal,
Ujeďajúc si potme. — Láska prestala. —
Na celej zemi jedna bola myseľ: tu je nevy-
hnutne

Smrť škaredá, — a trápenie hladu
Zožíralo všetkých útroby. Ľudia mreli,
Jich kosti sa povalovaly nepochovane,
A telá vycivené vycivenými sa žraly.
I len psi kúsali pánov, všetci, krem jedného:
Tento i trupu zostal verným, bráňac ho
Od ptákov, od zve i, od lačných ľudí, a brešúc,
Kým ho nezronil hlad, a smrť mu pomali
Nezatvorila ústa. Stravy si nehľadal:
No žalostne a neprestajne stenajúc,
Zrazu zaskučal, a lízuc ruku
Nevracajúcu lásku — zdochol.
Ľudia od hladu hynuli hrbami,
Len dvaja v ľudnatom meste všetkých prežili,
A to boli vrahovia. Oni zo dvoch strán
Doniesli pohriebku na miesto, kde bol oltár,
A kde bolo nakopeno moc posvatných vecí
Nie k posvätnému cieľu. Od strachu sa trasúc,
Neškrabkali ochladnutými rukami kostlivcov
Trochu popola a smeti — a slabým dýchaním

Rozdúchali v tom život, a keď sa rozhorel,
Jakoby na posmešku, temný plamenček:
Pozdvihli zraky, a pozrúc jedon druhému
Do vychudlých líc, razom skríkli — a mŕtví
padli.

Ano! Oni zomreli oba pri pohľade na svoj
strašný obraz,
Nevediac, kto bol z nich, komu na čele
Napísano hladom: vrah! — Svet opustil,
Zaludnený a mocný stal sa hrdou
Bez čiastok roku, bez trávy, bez stromov,
bez ľudí a bez života.
Stal sa hrdou smrťou, chaosom zo zatvrdnutej
hlíny.

Rieky, jazerá a oceán ležaly bez pohnutia,
A nič nemohlo pobúriť jich mlčanlivé hlbiny;
Lode bez plavcov stály na moriach a hnily;
I stažne jich rozpadávaly sa na kusy,
A pohrúžaly sa pomali do bezdna bez znaku.
Zomrely vlny. Prítok a odtok ulahly vo svojich
mohylách;

Lúna, jich vládkyňa, skorej dokonala.
I vetry umkly v úkole vozdúšnom,
I chmáry zanikly. Tme jich nebolo treba.
Ona sama bola vo vesmíre.

Nezabudov.

Dôležitosť krásneho umenia vo výchove a v živote národov.

Podáva *Pavel Hečko*.

(Dokončenie.)

Spev je hudbe najbližší, a on dal hudbe
istotne i vznik.

Milý je spev v sprievode krásnej hudby,
jako sa to deje pri divadelných kusoch, ope-
rami pomenovaných; ale jeli spev tento do-
konálny, predčí i samú hudbu jak veľbou a
sladkosťou svojich harmonicky prednesených
nápevov, tak i krásou svojich obrazov a vzne-
šenosťou i jasnosťou myšlienok, lebo spev je
živá, alebo samým životom dýchajúca poesia;
to zrejste, čo teraz básňou menujeme u driev-
nych národov napospol sa spievalo, a za
našich časov prstonárodnie básnictvo najme
slovanské je krásny útvar umu a obrazotvor-
nosti, ktorý sa spieva. Tak to bolo u starých
Cechov, kde najvyššie básnické výtvyry Zá-

boja a Lumíra, byly tie najkrásnejšie spevy,
hýbajúce Vyšehradom. Škotské, Ossianove
spevy sú tá najutešenejšia poesia, to isté
platí o hrdinských spevoch srbského a bul-
harského a o lyrických spevoch slovenského
národa, alebo o krásnych dumkách Rusinov.

Žiaden mŕtvý stroj nemôže to vyraziť,
čo vyráza živý stroj plúc a hrdla, ktorý ži-
vým citom a v živý pocit prešlou myšlienkou
preniknutý býva. Preto umelý spev ľudský
ešte krásnejšiu hudbu stanoví, nežli hudba
inštrumentálna. Spevu to dáva vyššiu cenu
nad hudbu, že on je duchovnejší výtvyr člo-
veka, nežli tamtá a že na myseľ a na srdce
krásnym a nadšeným obsahom svojim o veľa
mohútnejšie pôsobí, ponač on je najpriro-

dzenejší nosič, citu, myšlienky, idey a nadchnutia ľudského. Jako človek básniť počal, tak počal i spievať, odkiaľ básne a spev z počiatku jeden význam mali; že ale pozdejšie každá básne spievaná nebola, má v tom svoju príčinu, že spev v hlavnej časti zamenený ostal rečníctvom, ktoré pomenovať možno spevom krátko znejúcim, do časomieri a rýmu preneseným. Najlepšie to možno pozorovať vo spevoch gréckych, v hexametroch, pentametroch a dythyramboch sa javiacich, ktoré sa dľa nášho spôsobu viacej rečníckému hovoru, nežli spevu ozaistnému podobajú. My však rečníme už nie len básne do časomieri a rýmu oblečené, ale i básnické plody do neviazanej reči prenesené, jako sú na pr. reči sväté a svetské, ktoré majúli sa skutočne dobre rečniť, musejú byť samo sebou básnické, musejú mať svoj ľahký, plynny, časomierny a okrúhly sloh, v ňomž človek málo slovy vela vyslovuje, alebo kde každé slovo svoj dokonalý pochop a určitý význam má.

U Grékov a Rimanov, kde istú klasicnosť reči a básnictva nachodíme, alebo kde každé slovo sodpovedá pochopu svojmu, a každá veta myšlienkou v nej prednášanej, i každý obraz predstave a názoru v ňom zosobnenému, nachodíme milú zvučnosť reči a tak príbuznosť so spevom. Najme Gréci boli veľmi spevavý národ, a boli takýmto, že boli národ poetický. Medzi novovekými národami mimo Skótov, Vlachov a Slovanov, nenachodíme tak spevavých, a tým samým i básnických a rečníckých národov; slovanská mluva je zajiste jak ku spevu a rečníctvu, tak i k básnictvu najsúcejšia, a preto v ohľade tohto, čo i vyznať musíme, že všetky ~~ten~~er europejské národy majú svojich veľkých a slavných básnikov, že to pole básnickej literatúry všetkých kmenov a národov veľmi rozlahlé jest, žiadon iný kmen a národ nám nevytrhne palmu poetického a spevného nadania z rúk našich, lebo čo inde len v najvzdelanejších tried národa kvitne, to je u nás všeobecným majetkom a pokladom národa!

U Juhoslovanov, Srbov, Horvatov a Bulharov prevažuje básnictvo epické (hrdinské), a preto i spev hrdinský; u Severoslovanov básnictvo dramatické a spev dramaticky, lebo oni sú teraz zvlášte ľudia činu, u západných Slovanov: Poliakov, Čechov, Slovákov a Slo-

vincov, prevláda básnictvo lyrické, alebo lyricko-elegické (milostno-truchlé), ponevác vela pretrpeli už národy tieto; sem sa družia i dumy a dumky Malorusov, podobne mnoho pretrpejších na svete. Máme i veľkých básnikov z učných a vzdelaných tried, jakých nám prajnejšia budúcnosť iste viacej podá: prečo hrdí sme a budeme povždy na náš spev, na našu poesiu a na naše rečníctvo, ktoré i vzdelávať nám treba neustále, aby národy slovanské kroz pyšných západníkov a nosičov domnelej kultúry, barbarškými vždy menované, jak cestou poesie, spevu a rečníctva, tak i cestou ostatných krásnych umení, menovite staviteľstva, rezbárstva, sochárstva, maliarstva a hudby, k vrcholu a k sláve svojho vyššieho života došli, a ideu boholudskej krásy v živote svojom, to jest vo všetkých skutkoch a dielach svojich, a vo veškerom mravne-krásnom, alebo Ethickom — Estheticom, čili ušlachtilom chovaní sa svojom čo najdokonalejšie rozvili.

Bolo by sa slušalo, abych tu, kde o dôležitosti krásneho umenia vo výchove a v živote národov som pojednával, bol prehovoril o umelcoch europejských národov vôbec a o slovanských zvláste, ale ponevác by týmto pojednanie toto, krom toho pre prítomný časopis dost obsírné, bolo nad mieru vzrastlo, a ponevác i mimo toho o slovanských umelcoch osobitne pojednať som si umienil, odpustí mi to laskavý čítateľ, a ja s budúcim uverejnením slovanských umelcov všetkého druhu, tým slobodnejšie sa budem môcť pohybovať v dokazovaní toho, že my Slovania už teraz dost početných, veľkých a slavných umelcov máme, a že nás v budúcnosti, jako sa nádejeme pre nás o vela lež teraz volnejšej a šťastnejšej, tým väčšia sláva čaká! ktorej aby sa potomci naši dočiniť a dožiť mohli, už my prebudzovať a ponúkať musíme mladé talenta ku práci ducha nezlomnej a k obetovaniu všetkých síl jejich nevšednému jako i podporovať jich v takomto diele všetkými sredstvami našimi, aby Slovan nie len v obore všedných zástojev, ale i na tomto vznešenom poli vyššieho umenia a slávy, dokázal sa byť drahocennou perlou veškerého ľudstva, jemuž i v hľadání zemskej slávy neide tak o osobnú, pomijajúcu slávu, jako radšej o rozvoj toho slávoživota, ktorý sa

z Božského princípu kresťanstva rozvíja, čo boho-ludský a tak boho-krásny, boho-velebný a svätý život, uskutočňujúci pravdu, dobrotu a dokonalosť kresťanskú a oslavujúci takto na veky Boha Stvoriteľa, Vykupiteľa a Posvätitela svojho, že zahučí najvelebnejšia a najsladšia slátopieseň slovanského človeka celým šírym svetom, aby žiadan duch zemský nekoril sa viac žiadnej vymyšlenej alebo hriešne utvorenej modle sveta, ale koril sa jedine jedinému, pravému, večne živému Bohu, oslavovanému na nebi i na zemi!

S o s u t ý s k l e p .

Pri stole sedí oprety
Otec pln starostí:
„Nemám ja nemám, synák mój!
Oj, z teba radosti.

Načo sú mi role lúky,
Statok načo mi je?
Keď ti súdeno, v deň Jána
Že ťa hrom zabije.

Synu, chodz do toho sklepu
S hrubými mrežami;
Oj! tie hrom nepopretína
Svojimi strelami.“

„Ach, otecko, nik pred Božou
Tvárou sa neskryje!
Keď ma už tak hrom má zabíť,
I tam ma zabije.“

Deň Jána tu, — tá osúdna
Hodina nastáva,
Otec úzkostlive syna
Do sklepu vypráva.

Ten sa spiera, ta íšť nechce,
Prosí, otca súcha;
V tom bliskne sa, hrom zrachotí,
A ten sklep rozbúcha.

Jaj, vykrične syn stremtený:
Čo sa porobilo?
Aj hľa, otče, bolo by ma
V tom sklepe zabilo!

Otec od strachu a hrôzy
Ku zemi sklesnutý
S úžasom mlčky pozerá
Na ten sklep sosutý.

Graichman.

S t r u h á r .

(Povest.)

I.

Jak plačeš, neplač, mládenec jarý,
Smútok len srdce sožiera,
Ligot nádeje rozlej po tvári,
Túžba šlachetná, ver, neumiera.

Sládkovič.

Krásna je tá naša Králova-hoľa. Tak veľbe sa vznáša nad tmavozelenými smrečtými horami, jako vážny, šedinami pokrytý, no životnej sily ešte plný stavec s pozdvihnutým čelom v kole jareho mužstva a bujarej mládeže. Ale krásne sú i doliny, ktoré vókol Kráľovej-hole, po pod hrebenistými

romantickými vrchami tahajú sa; krásne sú doliny tieto, domovina to čerstvého slovenského ľudu.

Tak krásna je dolina, tahajúca sa od Kráľovej-hole k juhovýchodu, bujná na trávu, ovlažovaná bystrou riekou, majúca v sredu svojom mestečko R. A na toto poslednie je hrdá i sama Králova-hoľa i dolina, na ktorej leží. Ale krásu a dôležitosť mestečka tohoto netreba hľadať vo veľkolepých budovách a iných zvláštnosťach: príčina, pre ktorú je hrdé naň všetko, čo je slovenské, je tá, že v lone svojom má slovenské gymnasium.

Bolo práve po západe slnka.

Na modrej oblohe plávaly jednotlivé obláčky, a jarní vietor povieval len chvíľami do pohybu donášajúc stromové listie. Níže mesta, kde rozprestieraly sa ovocné sady, stúpaly voľným krokom v myšlienky pobružení dvaja mladíci, prezradzujúci už i svojimi pohľadmi a výrazom obličajov, — na ktorých zrkadlila sa vzdor mladému veku velebnosť a istá vážnosť, — že sú učenci tunajšieho slovenského ústavu.

Janko Brezovský, kráčajúci pravou stranou, bol bystrý junosť, jako ten orol žalovitej Tatry. Pozrel chvíľami na svojho priateľa, potom ale poznovu uprel pokojné oko do zemi. Bol on zrastu sriednieho, pri čom ale úplne vyvinutá mládenecká sila pohýnala každým jeho údom, čo sa ukazovalo zvlášte vtedy, keď chvíľami pozdvihol hlavu a obzrel sa vôkol seba. Ukázala sa tu klenutá široká hrud', silné plecía a pevné hrdlo. Keď zastal a zkrútol hlavou bez pohnutia ostatného tela, k tomu keď zatočil bystrým zrakom, tak sa vynímala tá mládenecká hlava nad plecami, jako keď sokol sadne na pevnú skalinu Tatry a pohynajúc sa, bystrým svojim zrakom hladí do výšin nebeských. Najmenší pohyb jeho prezradzoval jak telesnú, tak i duchovniu silu, a pevný ráz prejavujúcej tvári dodávaly trochu viacej vážnosti pekné, na koncoch hore zakrútnuté bajúzky.

Spoločník jeho, Milko Struhár, bol vysokej a štihlej postavy, tvári tiež podlhovastej, na ktorej ale každý ťah taký bol, žeby i najkrajšia panenka závistlivým pohľadom bola naň hodila. Klenuté hladké čelo a čierne oči nie málo prispievaly k jeho zovniutornej kráse, k čomu pridružilo sa ešte i to, že mal v oku nejakú vlastnosť, nejakú okuzľujúcu moc, ktorá bielemu pohľaviu veľmi do srdca vniká. Pri prvom pohľade ukazoval sa on, jako tichý, za vyššími vecami netúžiaci šuhaj; ale keď o jeho povahe presvedčiť sa chcel niekto, nepotreboval len najmenšie, na národné pomery vzťahujúce sa slovíčko k nemu obrátiť, už sa rozpalovala jeho tvár, žiarilo oko a šírila sa hrud'. Keď priateľ jeho, Brezovský, bol sanguinickejletory, ktorého rovnako dojala jak žalosť, tak veselosť a ustavične prechádzal zo žalosti do radosti, a na opak: Milko i vzdor svojmu mladému

veku bol snáď už úplne cholerikom, a musela prísť zvláštna prípadnosť, aby jeho pokojný stav duše, podobajúci sa tichej jazernej hladine, v neobyčajnejšiu veselosť premenila.

Voľným krokom šli tito mládenci vedľa seba, nechcejúc z počiatku pretrhovať jeden druhého v myšlienkach. Brezovský už niekoľkokrát pozrel na Struhára, či ho má osloviť: ale keď videl, že zvláštne myšlienky musia jeho mysľou hýbať, premáhal sa, a nechcel ho vytrhovať. Konečne keď pozrel na neho, i Struhár sa obzrel, pri ktorom sretnutí zraku Brezovský začal:

„Dost už bolo toho dumania, Milko mój! Veď preto sme si vyvolili túto prechádzku, aby sme sa poshovárili a nečím sa potešili.“

„Tak hovor.“

„O čom si to ozaj tak rozmýšľal?“ zpytuje sa Brezovský.

„Jaj, brat mój drahý, máme hojnú látku k takémuto rozjímaniu. Teraz máme sa už pripravovať pre verejný život; a tak by všetky naše úmysly a snahy ta mali smerovať, jakoby sme mali pracovať budúce v záujmoch nášho národného života, pred ktorým teraz počínajú ustupovať čierňavy, a ktorému svitá čarovné jarnie ráno. Na nás, brat mój, vznesené úlohy čakajú v živote; len by sme sa potom mali usilovať, aby sme úlohám tým zodpovedali aby sme nezaprícínili našou vinou, žeby poznovu povznášaly sa fažké mraky na obzore nášho národného života.“

„Pravda,“ začal Brezovský vážnym hlasom. „žeby toto malo byť najpevnejšie predsebazvatie každého mladíka, ktorý v lone nášho národa odrastá, ktorého slovenské niadra odkojily. Ale teraz hladajme tú opravdu slovenskú mládež, z ktorej v budúcnosti mali by sa stať národní hrdinovia! . . . Kdeže je?“

Struhárovi takmer zatajil sa v prsach dych. Temno zajiskrily jeho oči, a bez slova uprel zrak na svojho priateľa.

„Veru je to smutná zkušenosť, ale úplne pravdivá,“ riekol predošlý odmeraným hlasom.

Struhár zastal na tieto slová. Vztýčila sa jeho štihlá postava, pokrútil hlavou, a potom tichým, ale nejakú tajomnú moc v sebe obsahujúcim hlasom začal:

„Keby som ťa neznal, nevedel bych, čo by som si mal pomysleť pri týchto slovách.“

„Hm, ľahko by si zúfal nado mnou; ale ja práve preto, že ťa poznám, dávam ti na javo túto moju smutnú zkušenosť. Slabúchovi bych istotne nehovoril niečo takého.“

„Už jakokolvek; ale je táto tvoja zkušenosť bezzákladná,“ hovoril Struhár s nemalým zápalom. „Obzri sa po všetkých cudzojazyčných gymnasiach, a zvolaj na každom: Mládež slovenská, kde si? Či ťa neobklúči huf nadšenej chasy, či ti vrele nestisne ruku každý?! Len pozri potom po tých tvárach; pozri do toho ohnivého oka, a predstaví sa ti naša budúcnosť.“

„Ziaľ Bohu, že jich je dosť málo. Milko môj, keď si predstavím nášho šuhajca na tých gymnasiach, to mi tak prichodí, jakoby som videl mladého zajačka v hniezde dravého ptáka.“

„Ja dopustím, že s mnohými prekážkami musia zápasíť naši bratia po cudzích ústavoch; ale o tom presvedčený som tiež, že čím väčší odpor vidia, tým stálejšími stanú sa.“

„Veď keby len mal kto vzbudzovať v nich to národné povedomie,“ bola Brezovského odpoveď.

„To tiež uznám, žeby sme odmeranejším krokom šli k cieľu, keďby na všetkých stranách nachodili sa takí posvätení, ktorí by si vystavili za cieľ, vzbudzovať v mládeži národné povedomie; ak je ešte i takto nie na zúfanie: robia sa dosť veľké pokroky. A musíš vedieť, že mladíkovi, kolko-tolko duševnej sily majú, netreba veľké povzbudzovanie; keď len čiastočne príjde k presvedčeniu, už v srdci najde tú ozvenu, že nemôže byť synom, jedine slovenského národa. A keď natolko dovedie, — či treba báť sa o neho?“

„No, no, život, život“ —

„Nože dovol, nech si dohovorím,“ pretrhne ho Struhár. „Čo týka sa toho pochybovania, to ti ešte odpustím, lebo ma veľmi nemýli, keď pozrem na predošlosť celého Slovanstva. My sme teraz obrazom tohoto veľikánskeho národa, lebo on celý, všetky jeho kmeny takými zdĺhavými cestami prichodily k tomu stupňu, na ktorom nachodia sa teraz. Tratili už nádeje i najväčší duchovia, a pochybovali o krajšej budúcnosti. Pozrime len na Česko: jaký je tam národný

život teraz! A či nešlo i tam tak ťažko? Či nevzdali sa už už skoro nádeje i sami vodcovia národa, žeby pokrok k lepšiemu možný bol? Veď i sám patriarcha Dobrovský zriekol sa všetkej temer nádeje, žeby sa ten národ, tá reč, ktorej on obetoval sa, vzkriesiť dala.“

„Milko môj, brat môj! veď všetky moje túžby ťa smerujú, aby zaligotala sa nám budúcnosť; len že sú pritom závojom tmy zahalené moje nádeje.“

„Nádeja, nádeja! Kým tú máme, nič nás neodvedie ani v živote od vytknutého cieľa, a nebudú nám žiadne namahania za bremeno slúžiť.“

„Ale jako nemá tratíť človek tú nádeju, keď na pohyblivom piesku majú základ všetky výhlady do krajšej budúcnosti,“ hovorí Brezovský.

Struhár tázavo uprel na neho oči, a obrátil k nemu slová: „Nerozumiem ťa.“

„Tedy čakaj! Čo som pred chvíľkou na život začal narážať, to ti ešte teraz dopoviem. Život verejný? oj, toho sa ja bojím, nie tak za seba, jako za iných synov nášho národa: moja povaha — bez všetkej chvály môžem povedať, — v tomto ohlade je — železná.“

Struhár poznovu uprel na neho svoj ohnivý zrak, pri čom významne vyriekol: „Nuž?“

Brezovský zastal pred nim, položil svoju pravú ruku na jeho plece, a so zápalom začal hovoriť:

„Ty myslíš, že každý ostane verným svojim mládeneckým ideálom? Brat môj, ja sa iba toho bojím! Teraz o niekoľko dní rozlúčime sa navždy niekoľkí s ústavom týmto a potom po dvoch, po troch rokoch budeme vstupovať do verejného života, kde utiahne sa mnohý, a živoríť bude, obracajúc zraky svoje po hmotných záujmoch. Bojím sa, len by dva ostali z nás vernými svojim terajším zásadám!“

Struhárovi horela tvár pri týchto slovách, iskrily sa oči a nabehly mu žily na sluchoch.

Keď predošlý poslednie slovo dohovoriť, cúfnul na zad o krok, rozšírila sa mu hrud, a hlasom, vniutorný bôľ vyjavujúcim začal: „Brezovský! teraz ublížil si veľmi mnohému.“

„Ináč nemôžem; ale trpká zkušenosť potvrdzuje pravdu Sládkevičových slov:

„Dumné peče zvládnú hlavou.
Oheň očí vyhasne;
A hruď, čo sa dme za slávu,
V nájomníctve oplasne.“

„Neupieram úplne pravdivosť tejto výpovede,“ začal Struhár citlivo po krátkom zamyslení, „ale žeby junosť, ktorý nemá svätejšieho predsebazvátia, nežli posvätiť sa službe národa, padnúť mohol zvýšky svojich ideálov, to mi je nepochopiteľné. Alebo by som snad ja mal byť tým nešťastníkom, žeby som sa spreneveril mal svojmu terajšiemu presvedčeniu? Oj, vyvolal by som najťažšiu kliatbu na túto hlavu, a potom by strhol na seba všetky hrúzy prírodných živlov.“

Brezovský zdesil sa tohoto prílišného rozhorlenia a preto upokojujúcim hlasom prehodil:

„Milko, nechajme toto teraz; už sme príďaleko zašli; uškodil by si sebe.“

„Oj, brat môj!“ vzdychol si Struhár, a obrátili sa nazad k mestu.

Medzi týnto priodial večerní súmrak svojím šerým závojom okolie. Plameňné zore zmizly na západe a vychádzaly na jasnú oblohu ligotavé hviezdy. Jemný vetrík sa krásne pohrával na lahunkých svojich perutách; zašepotal do mesta vchádzajúcim priateľom niečo, jakoby bol chcel jích obveselenie: zašepotal, zašumel i po druhýraz, ale márne, lebo títo, v myšlienky pohrúžení vkročili do mesta, bez toho, žeby najmenešie slovičko bolo z jích rtov odznelo.

V prvej ulici podal Struhár Brezovskému pravicu, a po srdčnom stisnutí si rúk ponáhlal sa tento poslední ešte hore ulicou; Struhár ale vnišiel v tejto ulici na svoju hospodu, kde dlho nepokojne prechádzal sa po svojej izbetke, až konečne, necítac sa dobre v chyži, vyšiel do zahrady, ktorá prestierala sa v úzadí domu, a tam sadol pod košatú jablňu. Po krátkom tichom sedení, pri čom uprelé mal oči k jasnej nebeskej oblohe, položil si loket na koleno, hlavu zvesil do dlane, a pološeptom začal hovoriť: „Oj, kedyže si nadobudnem ten broň, od ktorého by sa odrážaly do mojho srdca namierené strely? . . . Nedávno som složil odznak smútku z klobúka; nezacelely ešte ani čiastočne rany mojho srdca, otvorivšie sa utratením pečlivého otca — a už poznovu bóle,

poznovu raany, poznovu smútok! Oh, brat môj drahý, jako som zašepoval do tvojho mladistvého srdca lásku k národu, — kde sú nádeje, ktoré som v tebe skladal? Ach, jak sladké by bolo bývalo, s tebou spoločne pracovať v záujmoch mojho drahého národa? A ty, matka drahá, jako to snesieš? Strely osudu znivočia tvoje citlivé srdce!“ I ťažké, dlhé vzdychnutie vylúdlilo sa z jeho niader.

„Ale snes, pretrp všetko! Tvoj jediný syn z celej svojej duše stať bude o to, aby ti ešte po toľkýchto utrpeniach pripravil blaženejšiu a radostnejšiu dobu.“

I zamyslel sa na chvíľku.

„Oj, tak musí byť,“ pokračoval poznovu, „nakolko budem sklúčený a nešťastný, práve natoľko budem šťastným. Láska moja k Bohu a mojím drahým nedopustí, aby som zúfal. A láske tejto k Bohu a dvom matkam — k rodnej matke a k národu — budem žiť, pri čom zabudnem na všetky neresti. Tak musí byť! I dýchanie moje láskou touto musí byť presiaknuté.“

Po týchto výbuchoch obrazotvornosti v prvom okamžení zdalo sa, že sa upokojí, lebo začala sa mu istá spokojnosť ukazovať na tvári; ale o chvíľku poznovu prezradila tvár nepokojný stav duše, a začaly sa pohybovať rty, šoptajúce:

„Oj, matka moja, syna tak nekonečne milujúca, budeš potrebovať pomoc a podporu, keď si utratila spoločníka žialu i radosti; budeš potrebovať obveselenie, keď si utratila syna, ktorý ti tak vedel trpké okamženia radostnými učiť. Ale dúfaj! To všetko vynahradíť musím, nakolko len v stave budem. A keďby som snad klesal pre nedostatok síl, vyprosíme od všemohúceho Pána i tieto: on zhlíadne na nás a na naše potreby.“

I zamlčal sa.

„A ty, národe môj? I ty veľmi potrebuješ synov, ktorí by ti obetovali svoje duševné i telesné moci; ktorí by odstraňovali slzy, hojili bóle, ktoré ti nevďačníci zapríčinia. Oh, žiť chcem tebe s telom i dušou; žiť len tebe, keď iných záujmov nemám, keď krom jedinej matky pohynula moja rodina. Keď by som ale snad vplyvom zlého sveta padnúť mal, sám si vyprosím od toho mocného Pána také potrestanie, ktoré veky — poveky za výstrahu bude slúžiť.“

Znepokojený mladík zamkol, a poslednie šeptavé jeho hlasy unášal nočný vetrík. Vôkol panovala velebná tichosť — tichosť, len jeho niadrami lomcovaly pobúrené city, prenasledujúce i najmenešie pozostatky pokoja. On, jakoby bol zpozoroval, že v protive stojí s pokojnou, k odpočinku sa chyliacou prírodou, zodvihol hlavu, ľavou rukou siahol k prsam, a tichým, pri tom ale prenikavým, súcit budiacim hlasom zažalostil:

„Ticho všadiaľ, len v mojích niadrach nepokoje a zúrivé víchrice! Oj, čoby bolo z nich, keby jich neobživovala láska? Zničily by všetko víchre, ktoré tam lomcujú, jako po divých púšťach.“

Po dopovedaní týchto slov vstal, obzrel sa vôkol seba po zahrade, a šiel tichým krokom do chyže.

Sen mu bol prajný, lebo ho kolembal v klamlivom uskutočnení jeho najvyšších idealov; čo taký účinok malo na neho, že ráno s pokojnou myslou zanechal postel. Práve pozrel do zahrady, kde mu spočinuly oči na mieste večerajšieho rozjímania, keď sa roztvorily dvere, a vstúpil Brezovský.

„Ha, ha, teší ma. Jako vidím, dobre si sa naspal. Už sa nebudeš ani hnevať.“

„Ale nesmieš tvrdiť, žeby som sa spreneveril mal svojmu národu.“ usmial sa Struhár.

„O tom potom,“ prehodil Brezovský šibalsky.

„No, no!“ pohrozil sa mu tamten. I zanechali svetličku.

Tak srdečné bývaly rozhovory priateľov, ktorých predmetom veľmi často boli národné záležitosti, a zvlášte od toho večera, čo sa vážnejšie vmysleli do slovenských pomerov.

Skolský rok bol u konca. Minuly sa i poslednie dni — a žiactvo pri nevinnnej radosťi hrmulo sa domov. Len starší, ktorí nemali sa viacej vrátiť, vážnejšie a chladnokrevnejšie mysleli o tomto, a keď u mladších radosťne city, rozlievaly sa niadrami, títo žiaľre pozerali na to miesto, kde prežili aspoň svoje najveselšie časy, a celé more myšlienok hýbadlo jich myslami, keď vzdialili sa konečne od tak dôležitého a jim milého mesta.

II.

„Hnaný žitia nevoľou.“
Sládkovič.

Krásny čas je v živote jednotlivca i jeden rok; mnohé premeny môžu zapríčiniť vyskytujúce sa nehody na živote jednotlivcov, a všetko čím hore, tým dolu poprevracať behom jedného roku, práve tak, jako mnohé nespádne a zamotané veci dobrý koniec vziať môžu.

Hradskou cestou od B . . . ide vozík, do ktorého zapriahnuté sú dva bujné kone, ktoré vzdor svojej bujnosti a bystrosti iba voľne, z kroka na krok išli, lebo tak to chcel vo voze sediaci. A nebola to vekom sklúčená osoba, ktorej by strmsie hnanie bolo škodilo, bol to mládenec, krásny, jarý, jako tvár zapalujúcej sa rannej zory. Podlhovastú, velebných ťahov tvár, na ktorej zrkadlily sa duševnie nepokoje, ozdobovala briadka a nevelké bajúzky. Chvilami prísne hľadel na jedno miesto pred seba, potom ale obracal oči do hora k modrej oblohe; a keď sa cesta do hory schýlila, kde vysoké jedle tieň robily nad ňou, vyňal z poza niader shýbaný list, roztvoril ho a hľadel smutným okom do neho; prečítal ho prvý, druhý i tretí raz. I vzdychol si „Oj, drahá matka!“ I odložil ho.

Medzitýmto vozík prichádzal na kraj hory, kde okolité stromy redly, vrchy rozstupovaly sa; i ukázala sa modrá obloha, na ktorej neplával ani najmenší obláček. Vo vozíku sediaci napnul sa, i hľadel v tom smere, jako cesta viedla, na predok, jakoby chcel zvedieť, či je ešte ďaleko najbližšie ležiaca dedina. Dalo sa zatvárať, že touto cestou ešte nešiel, a že je neznámy v okolí tohto.

Mladý tento cestovateľ je Milko Struhár, za ktorého sa bol zaujal bohatý strýk, a dal ho do vysokých hospodárskych škôl. On k tomuto z počiatku privoliť nechcel; hotový bol s hmotnými nedostatky i ďalej zápasit, len aby bohoslovecké štúdia odbaviť mohol; lebo toto pole zdalo sa mu najprimeranejším preto, že na ňom myslel dosiahnuť najprajnejšiu postać svojho budúceho účinkovania. Ale tak je to! Hmotné nedostatky núta šuhaja, zmeniť svoje predsavzatia. I Milko na žiadosť svojej matky neopovrhnul radou a pomocnou rukou svojho strýka, a odhodlal sa na to pole, na ktoré by nikdy nebol po-

myslel, a ktoré zdalo sa mu najnepríhodnejším. Stryk jásal a s radosťou vyčítal Milkovu potrebné peniaze, ktorý potom všetky svoje schopnosti svojmu budúcemu povolaniu posvätil, a s takou pilnosťou nastúpil svoje štúdia, že koncom roku složil zkušky, ktoré i viacej rokov požadovaly, následkom čoho očistily sa mu trnité cesty života, a svoje štúdia výtečne odbaviacemu mladému mužovi núkano viacej úradov, z ktorých on prijal pozvanie za úradníka ku bohatej zemánskej rodine Vladárovcov v Hanzkove, kam teraz cestuje, aby zaujal svoje miesto.

Zarodovala sa starostlivá matka, že svojho syna u cieľa vidí; zarodovala sa, zaplesala v srdci: ale pomyslenie, že ju veľiká dialka zeme má deliť od neho, naplňovalo ju žalom. Veď to bola jej túžba, to zavierala každodenne do svojej modlitby, aby čím častejšie mohla vídať svojho úradujúceho syna, čo na tento spôsob nemožnosťou bolo.

„Načo ideš tak ďaleko, syn môj jediný! Veď by vtedy prišli do súzvuku city mojej duše, keďby som fa čím častejšie mohla vídať a zvedieť, čo a jako sa máš,“ písala mu v liste, ktorý práve čítal vo vozíku, a ktorého mnohé slová hlboko dotkli sa jeho srdca.

Milko sám neznal prečo, a čo ho fahá natolko na to neznáme miesto; neznal sám sebe odpovedať, prečo prijal práve toto pozvanie: ale keby prv bol dostal list od matky, jej uprimnej žiadosti by istotne bol povolil.

A to spravilo ducha jeho nepokojným, že matke, ktorú nekonečne ctíl a miloval, proti vôli a žiadosti konať musí.

Keď vychádzal vozík z hory, netrpezlivo pozrel do predu, potom kázal rýchlejšie hnať, aby čím skorej zašiel do Hanzkova. Deň uchádzal a vozka tvrdil, že ešte dosť ďaleko majú do Hanzkova, k čomu pristúpilo i to, že Struhára nepríjemnosti trojdňovej cesty, už netrpezlivosť urobily. I zachripel temný hlas vozkov, bič zašvihol — a kone srýchlili tak, že vozík zarachotil a blížil sa k dedine.

„Široký jarčok, bystrá vodička,
Napojže, milá, mojho konička;“ —

Zavznelo z jednej strany, keď vchádzal vozík do dediny, čo pre Struhárovo srdce drahým balzomom bolo.

„Ale ma moja mať
Za teba nechce dať.“

Prinášal vetrik z druhej strany, a sretlo sa s poslednými zvukami tamtej piesne.

Radostné city rozlievaly sa srdcom Struhárovým. Hlavu obracal z jednej strany na druhú, a niadra šířily sa mu od nenadalej radosti.

„Žalujem sa na teba ja dievčina;
Nebola to mňa samého len vina“ —

zavznely od predošlých silnejšie hlavy, keď sa skrúcal vozík ku dedinskej krčme.

„Neviete, jako sa volá pán farár, alebo pán učiteľ?“ zpytal sa Struhár svojho vozku, ktorý pred kone seno kládol.

„Veru neviem, prosím ponížene, pán urodzený,“ odpovedal zpytaný; „ale keď rozkážu, zpytam sa sedliakov.“

„Nechajte tak.“

„Hrom a peklo, marné vaše
Proti nám sú vzteky“ —

Spievaly cvičené hlasy neďaleko hostola zo dvora dosť poriadneho stavänia, jakoby školy, načo napnul sa Struhár, a pozeral v tú stranu; ale v tom za chrptom sa mu ozval židovský hlas:

„Pekne vítam, vážený pane! Nech sa páci dnu.“

„Kto je tu farárom alebo učiteľom,“ zpytal sa žida, keď mu tento v izbe stoličku podával.

„Učiteľom, prosím pekne, sú pán Spojka; pánom farárom jaj — hora — Dub — Dubovský,“ a trhal si vlasy nad uchom.

Struhár zamyslel sa na okamženie, a hľadal medzi svojimi známymi spomenuté mená: ale márne, lebo sa nerozpomínal na podobné mená.

„Ten pán farár je snah nedávno tu?“ zpytoval sa ďalej.

„Veru nie dávno! Preto mi tak ťažko prijsť na meno.“

Milko zamyslel sa. V prvom okamžení by mu milším bolo bývalo, keby ho krčmár známymi menami bol prekvapil: ale v tom okamžení radosť jeho takto ešte väčšia bola. Presvedčil sa, že sa účinkuje na ľud, a dobrým príkladom ho predchádzajú jeho predstavení. Zpomnel i na svojho priateľa, Brezovského, ktorého by teraz radšej mal pred sebou, jako kedykoľvek, len aby ho upozor-

nil na tunajší čulý život, a aby ho zavrátif mohol v jeho pochybovaní. Tešilo ho, že v blízkosti tejto dediny bude bývať, a túžil po okamžení, v ktorom by sa obznámil s tunajšími národnými mužmi.

„To veselí ľudia ti páni,“ prikročil židák ku nemu. „I teraz vyspevujú na školskom dvore.“

„A to vždycky slovensky,“ doložil po malej prestávke.

Keď dobehol úslužný krčmár od vozku, ktorému páleného dával, obrátil sa ešte ku Struhárovi:

„Tu, prosím pekne, každú nedeľu takýto spev slýchať.“

„A do krčmy vašej nejdú?“ usmial sa náš Struhár.

„Hm, hm,“ stukal židák, „prosím ponížene, veru nie.“

I doniesol vozka jednoduchý pokrm z vozíka, ktorým, keď občerstvil sa mladý úradník, poshovárал sa ešte trochu s krčmárom, ktorého reči veľmi ho zabávaly, a potom poberal sa z dedinky.

Radosťou vlnily sa mu niadra, od radosti žiarily mu oči, keď idúc dolu dedinkou, spatril miestami nevinné ihry sviatočne oblecenej mládeže, a jej veselé prespevovanie.

Keď už rýchle idúci vozík vzdialil sa od dediny, Milko ešte raz obzrel sa na dedinku, pri čom spokojne spočinul zrak jeho na farskej a školskej budove, ktoré v blízkosti kostola nad dedinou ležaly.

Toto potešujúce okamžení závojom zapomenutia priodialo všetky nepríjemnosti trojdennej cesty tak, že zabúdal na svoje nehody, a jarým duchom, rozveselenou myslou dumal o krásnej budúcnosti Slovenstva; — a rozmýšľal, bavil sa týmito myšlienkami tak, že krátkou zdala sa mu viacero hodín trvávajúca cesta, a divno mu prišlo, keď sa ohliadol, a spatril miesto slnka rudú žiaru na západe.

„Daleko ešte máme do Hanzkova?“ zpytal sa vozku.

„Už hneď uzreme väžu a kaštieľ,“ odpovedal zpytaný.

Pri týchto slovách ovládly Struhára nové, dosiaľ nepoznané city; hneď zapomenul na predmet svojich predošlých rozjímaní a vzdor tomu, že už tri dni konal túto cestu, iba

v tomto okamžení začal uvažovať, kam a načo ide. Zvedave obracal oči ku predu, kde myslel, že sa mu zjaví dedina, ktorej obyvateľom stať sa má. A zvedavosť táto rástla z okamženia na okamženie, prsia vždy viacej plnily sa vlnami citov, a keď zjavila sa pod priezračným závojom večera nielen väža a kaštieľ Vladárovcov, ale i celá dedina: mračná vystúpily na čelo mládencovo, nie síce preto, žeby sa bol desil povinností, ktoré na neho čakajú, ale preto, že uvážil, jak doležité je vstúpenie na územie verejného života.

„Už nebudeme pod cudzím pokryvom nocovať, prosím pán urodzenký! ozval sa vozka pri vchádzaní do dediny.

Kývnutím hlavy dal na známosť Struhár starkému, že porozumel jeho slovám.

III.

„Kolko krásy v fahoch týchto.
V fahoch týchto vábivých.“

P. Orsák.

Struhár ubytovaný bol v poriadnom stavění, pred ktorým rozprestierala sa i dost poriadna zahrada.

Složil svoje jednoduché náradie do jednej izby, nechajúc ostatnie prázdne, čo mu ale nerobilo prílišných starostí. Ľud z dediny bol zvedavý, jakého úradníka dostalo panstvo, a preto hneď prvé ráno mnohí premysleli si cestu po pred jeho dom, alebo našli si pokonanie v jeho dvore. Ale zvedavosti týchto nebolo vyhoveno, lebo on málo ukazoval sa: a tých zadivenie, ktorí ho uzreli, bolo veľké; lebo oni staršieho muža očakávali, s hrdou paňou a s veľkou rodinou.

Struhár videl síce, jako natiska sa ľud, a to ho preca nemýlilo; videl i zadivenie na tvárach, pri čom chladný úsmev prelietol jeho tvárou. Po usporiadaní svojich vecí obliekol sa vkusne a vybral sa do kaštiela na poklonu svojmu panstvu.

Kaštieľ Vladárov stal na prosriedku dediny, kde vznášal sa veliteľsky nad ostatnými budúčkami. Vo dvore všetko poukazovalo na bohatstvo a mohutnosť rodiny, a vo všetkom iný poriadok bol k pozorovaniu, nežli pri nektorých iných panských dvoroch. Krásne, vkusné stavění ležalo na prosriedku dvora, a od tohoto v pravo stály byty slúžobníctva, kuchyne, a týmto podobné staviská. Pri všetkom bolo pozorovať dobrú správu.

Cesty najstarostlivejšie boli drobným štrkom vysýpané, urovnávané a uhladené; stromky, kvetné hrady ale v najväčšej miere púťaly pozornosť na seba, a jich pravidelnosť svedčila o pilnej pestovateľovej ruke. Dvor právom mohol sa pevnosťou pomenovať, lebo obohnáný bol širokým a vysokým múrom, pri ktorom z vonkajšej strany ešte poldruhej siahly široká a dve hlboká hrádza bola vykopaná, ktorá zväčša vodou byvala naplnená. Z južnej a polnočnej strany stály veľké železné brány.

Baltazár Vladár bol muž šlachetného srdca a v zachádzaní so svojimi poddanými veľkodušný. Jemu vo všetkom rovnala sa manželka jeho, napomáhajúca šlachetné závery svojho manžela z celej svojej duše. Radosti manželov týchto sústredené boli v jedinej dcére, Jenke, ktorá bola dedičkou všetkých dobrých vlastností svojich rodičov.

Škoda, že sa nevedela povzniesť táto rodina nad panujúci duch času, že sa totiž nepriznala k národu svojmu, slovenskému. Ale darmo je; niečo takého na Slovensku je ešte nie na čase: to drží sa za niečo neprirodzeného.

Vladár mal tú vlastnosť, že do služby najradšej prijímal mladých ľudí, mimo ktorých postavení, kde vyhľadávali sa preca starší, usadlejší a skúsenejší ľudia. Keď prepustil zo služby predošlého úradníka, povolal i k tomuto postaveniu mladého muža, vzdor tomu, že úrad tento je predležitý. Ale dobré zprávy, ktoré dostal o Struhárovi, odstránily všetky pochybnosti, a on složil v ňom úplnú dôveru.

„No drahá, už nám je tu úradník!“ prišiel ráno k svojej panej.

„A kedy ho doviezli?“

„Včera večer. Ale jako si to hovorila, doložil s úsmevom, „doviezli či doviezol?“

Pani nevedela, čo chce s tou otázkou, a nie bez zadivenia opätovala: „Nuž, kedy ho doviezli?“

„Iba doviezol, duša moja!“ hovoril so smiechom.

„Aha, no!“ usmiala sa po krátkom zamyslení, „veď si myslím už zpomínal predo mnou, že je samotný mladý človek.“

„Veru je mladý a samotný.“

„Ale jako to robíš? Kto to slychal, tak

mladého úradníka. Či bude v stave konať svoj úrad?“

„Netráp sa, duša moja! Takí starší páni, jako náš predošlý úradník bol, privedli sú pohodlní, a mnohý nehľadí iné, len aby svoje vrecko obohacoval. Mladý má v úrade viacej pružnosti a chuti, a je často svedomitejší.“

„Ale preca tak mladý? Či sa vynajde v toľkých prácach?“

„No, zprvu mu ťažšie pôjde; ale práve a to len dotedy, kým príjde do spôsobov. A potom, duša moja, veď takého vzdelaného, všetkými potrebnými známostami obohateného mladého muža, čože by som si nezáskal. To je výhra, keď takého dostane človek do služby.“

„Ozaj? Tak ti ho chválili?“

„Pravda!“

„No, to ma teší.“

V tom vkročil dnu mládenec, oznamujúc že pán úradník prepustenie žiada.

„Privedz ho dnu,“ riekol Vladár.

„A ozaj, jako sa menuje? zpytala sa pani.

„Struhár.“

„Sluha pokorný!“ ozvalo sa zvučným hlasom z úst, vo dverach sa zjaviacemu Struhárovi, a úslužne uklonil sa.

„Vítam u nás; teší ma,“ vstal mu v ústrety Vladár a podal mu ruku. „Tu moja pani,“ hovoril ďalej, načo Struhár hlboko sa uklonil.

„Srdečne teším sa, že mojím pozvaním ste neopovrhli,“ hovoril k nemu domový pán.

„Opovrhovať by mi nesvedčilo, a ani nikdy nebudem chcieť opovrhovať vôľou veľkomožnosti vašej,“ odvetil Struhár príjemným hlasom.

„Nech sa páči,“ ukázala mu miesto pani a s úľubou prizerala sa na neho.

„Ruky bozkávam,“ uklonil sa úradník, a obrátac sa k Vladárovi, hovoril: „Ja naľakolko bude možno odo mňa, hľadať budem konaním svojim uspokojiť svoje panstvo.“

„To myslím; i mám pevnú nádej, že tak bude,“ prevzal mu reč pán Vladár.

„Jaký dojem urobila na vás naša dedinka?“ preriekla dobrosrdečná pani.

„Dost príjemný! Ja som milovníkom tichých dediniek,“ odpovedal zpytaný úslužným hlasom.

„Ej, veď čo nám je dedina malá. my

nebudeme žiť nejako utiahnuto od sveta, preriekol domový pán.“

V tom otvorily sa z bočnej izby dvere, a dnu vstúpila Jenka, nevediaca o návšteve svojich rodičov. I zarumenila sa krásna tvár panny v prvom okamžení, a temer stáť ostala vo dverach. Ale hneď v druhom okamžení zpmätala sa, a bez rozpakov prikrčila bližšie.

„Moja dcéra, pán úradník, Struhár,“ predstavil jich Vladár. I nasledovaly z oboch strán hbité poklony.

Struhár zaujatý bol nevinnou krásou panny. Mimovoľne ostaly upreté oči jeho na nej; — a ona zarumeniac sa, a prichádzajúc do rozpakov pri tomto nenadádom kroku, ešte krásnejšie vypadala než inokedy. Zarumenené líca, otvorené čierne oči mohly by boly za vzor slúžiť zkúmvému umelcovi. Ale i jej oku lahodila krásna postava Struhárova, a ušlachtilé pôvabné ťahy jeho tvári. Ona, ktorá by inokedy pri najmenšom sretnutí očí svojich s pohľadom iného so zardenním bola sklopila oko, teraz v tomto rozpaku vydržala Struhárov pohľad. I nastalo na niekoľko okamžení v svetlici mlčanie.

(Pokračovanie nasleduje.)

Paulínymu.

„Kto slovenskej pravde žije,
Pekelná ho krívda bije.“

Chalúpka.

Išli odrodilci, — Ty si zostal doma,
Nebudeš zasadať v tom Uhorskom sneme;
Dosiť si bol Ty sám, — odteraz Slováci
Žiadneho zástupcu tam mať nebudeme?!

V tej našej krajine zle to tu, nedobre:

Krívda za stôl sadá, pravda u dvier žobre.

Padol si, prepadol pri upadlom ľudu.
Marné boly všetky práce boje, snahy;
Silica, klam, hrozby, bodáky zronily
Ťa bohatier náš, vodca genij drahý,

Ach v tom ľudu našom pravdu bije zrada:
Kto ten náš ľud dvíha, sám bolastne padá!

Kedyže vytriezve z opilstva svojeho
Ľud ten, pozdvihne sa z hriechov svojich blata?
Kedy ho prebudí zo sna poroby zlej
Svobody i pravdy i cti zora zlatá?

Vladár zpozoroval prekvapenie svojej dcéry, i začal shovor zo slovami: „Toho nebojte sa ani najmenej, žeby vám tu dlhý čas bol. V prázdnych hodinách nech páči sa kedykoľvek k nám, bude nám to veľmi vítané.“

„Veru nás tešíť budú čím častejšie vaše návštevy, pane Struhár,“ prevzala reč pani, pri čom maličkou poklonou i Jenka dosvedčovala.

Pozvany uklonil sa, a tichším hlasom začal: „Budem tak smelým, keď ráča dovolit vašnosti“

„I teraz nám milá bude vaša prítomnosť pri obede, hovorila ďalej dobrosrdečná domáca pani.

Struhár slušnou poklonou vyjaviť svoje vdaky, a domáci pán obrátil sa nato k nemu: „No, tým lepšie! A dotedy pôjdeme ešte von, poprezerat jednoduché.“

„Jestli je to vôľa veľkomožnosti vašej, milerád pôjdem,“ odvetil úradník. I keď uklonil sa paniam, zanechal s Vladárom svetlicu.

„Ozaj je to poriadny človek,“ preriekla pani kaštielu, keď zatvorily sa dvere za odchádzajúcimi.

Oj, neopušť ho Ty, veď ho k zorám slávy:
Pod vodcovstvom Tvojim iste sa zotaví!

Ba ľahlo jako mrak čierno ptáctvo noci
Na nás, kraj zastrelý hnusní netopierey;
Temer niet, žeby svit skorý jich rozplašil
V tej otroctva noci, — temer niet v nás viery.
Len k Tebe bohatier, hľadia naše zraky,
Ty zaženieš ľúcou pravdy zloby mraky.

Slavstvuj! Teba žiadna nezroní nehoda;
Veď Ty svoju slávu a svoj zisk nehľadáš,
Ty rodu svojmu žiješ i mrieš celý:
Vtedy sa dvíhaš, víťaziš — keď padáš.

Pekný i slávny Si v trňovej korune,
A v tom srdci rodu sedíš jak na trúne!!!

Miloslav Dumný.

Bulharsko.

Od Vel. D. Stojanova, podáva Sytniansky.

(Pokračovanie.)

V.

Bulharské národné básnietvo.

Predmetom piesne bulharskej je láska k rodine a vlasti, priateľská oddanosť a vernosť, osobná hrdinskosť a nezlomná viera.

Čo do obsahu mohly by sa piesne tie rozdeliť na tak zvané piesne samovilské či piesne o Vilách, piesne náboženské (crkovne), junácke s hajduckými a milostné (ľubovne), ku ktorým možno vriediť i piesne žalobné a žartovné, v zbierke bratov Miladinovcov čo zvláštne druhy vytknuté, a konečne piesne príležitostné, spievané pri rozličných slávnostiach a zvláštnych prípadoch života.

Že práve v prvých, totiž v piesňach samovilských našli by sme zaujímavé a dôležité príspevky ku slovanskej mythológii, nemožno pochybovať. Žiaľ, že tento druh piesni nebôl tu ešte s takou pečlivosťou zbieraný, jako sa to stalo u Srbov! Priznáva sa sám Rakovský, že piesne tie sú u nich ešte málo známe a k tomu ocenené. Hovorí sa v nich o Vilách horných, vodných i vzdušných; no najčastejšie o týchto posledných:

„Stavála hrad Samovila,
Ni na nebi, ni na zemi.
Ale as' tak pod oblokmi.
Keď stavála štihlé stĺpy,
Junákov si ku nim brala,
Keď stavála ľahké schody,
Na zábradnie dievky brala.
Keď stavála svetlé okná,
Dietkami jich vykladala.“

Samovily chovajú sa k človekovi viacnepriateľsky lež priaznive. Vzdor tomu, lebo skôr k vôli tomu jednotliví hrdinovia, chcú si získať jich priazeň učinia si Samovilu svojou posestrimou a v nebezpečenstve ju volajú ku pomoci. Tak pomohla Samovila posestrima Markovi v preťažkom boji a Sekulovi z dračej studne.

Samovily vchádzajú s človekom často i v milostný pomer a sväzok rodinný.

Morská Samovila zamiluje sa do junáka a zavedie ho na svoj hrad, sestra junákov

posadí sa pod javorový strom, prosiac Vilu, by jej pustila brata na svobodu. Javor ten je Vilám posvätený; to keď deva spozoruje, beží domov a ešte z ďaleka lúča sa s matkou i so svojimi družkami, jako by pred smrťou.

Na Velikden vyjde si Jovan do hôr. Samovila — Samohorská postaví sa mu v cestu. Jovan ju varuje:

„Vari, vari, Samovilo!
Nech nezlezem z koňa svojho,
Z koňa svojho bujarého:
Schopím fa za tvoje vlasy,
Za tie vlasy, rusé vlasy.
Uviažem fa svojmu koňu,
Svojmu koňu ku ohonu,
Povlečiem fa jak barana!“

Samovila, stanúc mu v cestu, zavesí sa na koňa a Jovan splní vyhrôžku; uviaže ju svojmu koňovi na ohon a privlečie domov. Príputá jej pravé krydlo a učiní svojou ženou. Vo troch rokoch porodí mu syna. Jovan jej už dôveruje, odputá jej pravé krydlo a pustí hrať „kolo.“ Uvolnená Vila vznesie sa do povetria. Švagrová na ňu volá, že dieťa plače za prsami a za kolembaním. Vila odpovedá:

„Jestli že mi dieťa plače,
Dieťa plače po kojení,
Položte ho pod prístrešie.
Pod prístrešie do opaku,
Abych dáždom zarosila,
Abych dieťa napojila.“

A keď plače po kolembaní, aby ho v krovinu uložili, by mu viala tichý vetriček, aby ho tak kolembala. Keď sa to stane, uchopí Vila svoje dieťa a odletí. Iná nebola ani tak svedomitá: dvaráz zatrepotala krydlami, na tretíraz sa vzniesla, a dieťa zanechajúc, odišla odkiaľ prišla.

V ten istý pomer vchádzajú i „zmije“ či „adzeri“ (draci). Sú dve sestry. Jedna sa dvanásť rokov miluje s drakom. Druhá príjde na to a volá na matku, aby sa šla podívať na draka, jak práve od sestry odlieta. A inde domlúvajú družky Jane, prečo sa nevydala. A ona:

„Miluje mňa drak tri roky,
Nemôžem sa pozbaviť ho.“

Družky jej radia, aby šla do mesta, kúpila si „grmotrňa, to aby svarila v novom hrnci v sredu a pila v piatok, tak že sa ho zbaví.

Piesne náboženské patria u nich medzi najkrásnejšie. Svätcovia jích sv. Ilja (Eliáš), Jovan (Jan), Nikola (Mikuláš) a Peter (Petor) rozdelili sa o panovanie nad svetom. Sv. Ilju pripadlo robiť letnie búrky, aby mali kresťania pred nim strach, sv. Nikolovi pripadlo vody, aby robyl búrky na mori, sv. Jovan vzal pod ochranu chrámy i kláštory, kumstvo (kmetovstvo) a pobratimstvo, sv. Petor dostal kľúče od rája, aby otváral a zatváral. Tito chodia po svete a pomáhajú verným kresťanom a trestajú odpadlíkov.

Trojemskí boli zlí kresťania. Neverili v Krista, nedržali sviatky sv. Petky a Nedelji, ani otca, ani matku, ani brata, ani sestru si nevázili a t. d. Sv. Ilja vyprosí si u Krista kľúč, aby mohol zvariť hmlu a oblaky dažďové. Tri roky ani nezaprší, tri roky slnko nezasvieti, po tri roky vetor nezaveje. I bola taká bieda, že starí lízali popol, mladí suchú trávu hryzli a malé deti piesok chrústali. Starí všetci pomreli a len málo mladých ostalo. Ti svätili Petku i Nedelju a boli dobrými kresťanmi.

Hovorí sa o spovedi Bohorodičky sv. Nikolovi, že prekliala tri stromy: osyku, aby nemala stienu, jedlu, aby ostala bez ovocia za to, že jej nepodaly stienu, keď utekala s Ježiškom.

Hovorí sa o Abrahamovi „gostoljúbci“ a jeho obeti, o Kristu Pánu, o jeho živote a z mŕtvých vstani.

Zajímavo je poznať, jak poňatie o Božskom určení Kristovom prispôsobili svojim názorom. Narodilo sa dieťa chudobnej vdove. To malo na ramenách zlaté krydla a na nich písmo napísané, že sa stane kráľom v meste Budime. Keď sa o tom dozvie panujúci kráľ, vyšle poslov, káže dieťa vziať a zamúrať, keď po niekoľko rokoch spovedá sa pred smrťou z toho zločinu, otvoria múr a najdú dieťa živé a kvetúce, jako ho sv. Petka učí z kníh. Bol to sv. Juro.

Keď sa Stankovič Duku zo svojich

hriechov spovedá, všetko mu pop odpúšťa, len to mu neodpúšťa, že obral deväť kostolov; a keď sa spovedá, že matke vytrhol a rozlámal dve biele hostie, ktoré niesla na dar sv. Jurovi, zavolá najstarší na tristo mladších popov, aby vzali kameň do tristo ok (oka obnáša asi tri libry) fažky, uviazali Stankovi na hrdlo a hodili ho do mora. Lež ani more nechcelo prijať takého hriešnika — rozutekalo sa na všetky strany.

Sv. Petor nechce vpustiť matku svoju do rája, že keď bola „krčmaricou,“ šudila chudobných, víno miešala s vodou, dávala malú mieru a žobrakov odháňala. Hovorí k nej:

„Prišli k tebe dva žobráci,
Dva žobráci ubožiaci,
Zapískali, zaspievali,
I sa, matko, pomodlili
Ku Kristovu svetlu menu,“

A ona že jim kliala, aby jich hrom zabil, žeby jej chceli celú chalupu odnieť. Keď ale nekocho obdarila, dala do muky popola a do soli polovic piesku!

„Vari! kľúč sa hriešna matko,
Nie si hodná do rája vniť,
Do rája vniť, a ráj vidieť.“

Prišla do pekla. Na jej prosbu vytrhol si sv. Petor vlas a podáva jej ho do pekla. Mnoho duší sa naň zavesilo. Matka neprajúc, odháňa jich, že nie sú hodné, aby z pekla vyšly — v tom sa vlas pretrhne a hriešna matka padne až na najhlbšie dno večných múk.

Junácke piesne majú za predmet hrdinské boje s drakmi a Vilami zlými, boje za slobodu, boje s neveriacimi i s bohatiermi za nepremoziteľných vyhlásenými. Mravnú pohnutku nachádzame spojenú s prúdom prirodzeným. Často hľadanie nevesty, bohaté svadby, únosy dievok, osvobodenie zo žalára sú výjavy hlavnie, ku ktorým sa pridružuje pravý predmet čo epizóda — prekážka to rozličného druhu.

Matka kolembá synka v zlatej koliebkke, spievajúc mu:

„Keď mi, synku, povyrasteš,
Vyrveš čarstvo z cudzej ruky,
Osvobodíš, moj Stojane!“

A preto môžeme smele tvrdiť, že duch bojovný a vlastenecký ssaje u nich už nemluvniatko s mliekom materským.

V hore uvedenej piesni „Stojan i Patrik“ opisuje sa prekrásne nešťastné postavenie ľudu bulharského. V rozhodnej dobe volá Stojan na svojich vojvodov:

„Vojvodovia, junáci vy mladí,
Rozvinte si už zástavy!
Kto je junák nad junáka,
V zápase, hej! v boji zjav sa.“

Padli v hrdinskom boji. Radca Patrik este na bojišti radí Sultánovi:

„Cáre blahý, Pad-i-šachu,
Nehovoril som ti, care,
Koľko jich živých ostálo,
Aby si poturčil všetkých,
Všetkých aby si ztročil,
Kňazov jejich zhubil, zničil,
Biskupov bys dal povešať,
Abys rozbúral jich chrámy?“

To keď sa stane, len vtedy že bude mať pokoj. Sultan uposluchne, i učiní dla tej hroznej rady. I zaplakal malý i veľký, jakého nešťastia sa dočkali.

Junák či hrdina bulharský, ktorému statkom najmilejším je rýchly kôň, padný meč a švarná nevesta, opisuje sa čo stihlá postava na koni „pevlianu“ (srbský Šarac, vidz. „Orol“ r. II.), s budzoganom fažkým do tristo ok, lebo topuzinou (palicou); hrdinovia doby novejšej majú bleskovitý meč, „ktorý seče drevo i kamenie,“ majúcu cenu devatsto dukátov, vernú pušku na ramene, za pásom pištole; z obleku zvlášte sa menuje doloma (krátky plášť) a kalpak. Keď na koni uháňa,

Pod kopytom oheň vyšlahuje,
Nad hlavou mi iskry preletujú.“

A keď takí dvaja hrdinovia spolu zápasia,

„Soptia oni jako luté zmije,
Nebo sa i široká zem trasie,
Šírým svetom hlas jich rozlieha sa,
Jako keďby hriemal svätý Iľja.“

Pred bojom ozbrojí sa junák, zajde do kostola,

„Požehná sa proti vzhodu slnka,
Všetkým Svätým hlboko sa kloni,
No najviacej svätému Dimitru.“

Vzor udatnosti je Sekula, ktorý pre-mohol čierneho Arapina, dosiaľ nepremoziteľného a pohubil celý voj:

„Mečom máchne ku pravej on strane,
I pohubí vojvodov všetch mladých,
Koňom trhne na ľavú len stranu, —
Živej duše v poli neostalo.“

A mladé Dukovinča vyhodí kameň, ktorý padá tri dni a tri noci. —

Mnohé srbských piesní začínajú opisom, jak hrdina nejaký pije vínko: kto mnoho vypije, je i veľkým hrdinom.

Bulhar Ivo píše zo žalára svojmu po-bratimovi, aby ho vysvobodil. Podáva k tomu návod:

„Vyber si mládencov tridsať smelých,
Čo nepijú vína, ni „rakije,“
Čo nemajú otea ani matky,
Čo neznajú, jako bolí rana.“

Srbský hrdina, Kraljević Marko, oslabil a onemocnel v žalári. Prv, lež sa pustí do boja, triráz tri nedele dobre je a pije, a keď sa konečne vráti sedemdesiatymi ranami posiaty, dostane od cára tisíc dukátov, chodí z krémy do krémy, kde majú dobré vínko, a v krátkej dobe sa vyhojí.

Bulharský hrdina bojuje nemocný, ne-priateľa porazí, ale v krátkom čase umre.

Jedon žalár sa opisuje, že nebol jako žalár obyčajný, do kolien že v ňom bolo vody. Junák v ňom ztrávil deväť rokov:

„Narastly mu vlasy až do pásu, —
Myhálnice — krydla vlastovičie.“ —

Mnohý junák dopustí sa zlého činu; za to leží deväť rokov nemocný a premení deväť postiel. Tu sa ho matka obyčajne táže, či má nejaký hriech; on sponedá sa buď matke, buď kňazovi a lutuje svoje prečiny. Na príklad, Marko bol uväznený. Dcéra jeho väzniteľa podávala mu do žalára kytku kvieťa, aby vedel, kedy je leto, a hrudku sňahu, aby vedel, kedy je zima. Konečne mu pomôže i na svobodu, keď jej sľúbil, že si ju vezme. Utekali spolu, až príjdu k jednej studienke. Tu len Marko spozoruje, že jeho nevesta má čierne líce a biele zuby. To nan tak zle účinkovalo, že ju zabil. To považuje za najväčší hriech.

Bulharskí hajdúci sú mužovia, ktorým je svoboda nad všetko. Nemohúc cestou obyčajnou dojsť práva, ozbroja sa a Balkán učinia si svojim domovom. Činia výpady na Turkov, osnujú malé povstania a starajú sa

o živobytie. Len človek, ktorý nezná pomery, mohol by jich nazvať lúpežníkmi;

Krásne opísaný je nočný sbor hajdukov:

„ . . . vojvoda sa v čele bere,
Za nim junáci sa hrnú
S ohnivou zástavou v sredu,
Za nim junáci sa plazia,
V rukách jim sú dlhé pušky,
V ústach jim sú ostré meče,
Z hôr do poľa zoskakujú.“

Syn vyhraňuje matke, jestli ho neožení, že sa stane hajdukom:

Čiernu košeľu nech nosím,
Mnohú matku nech rozplačem,
Mnohého junáka zhubím.“

Hajduci sú veľkomyslní i pobožní. Slysme hajdukovu sved. Prišli do dediny —

„Otrhání, ošklbaní,
Hladní jako divokí psi.“

Bolo to práve o Velkonoci: prosili o chlieb a červené vínko. Odopreli jim to. Rozhorlení hajdúci zapálili kostól. To je hajdukov najväčší hriech.

Pohliadnime ešte na hrdinov hrob, ustrojený dľa jeho prania:

„Vo hlavách mu krížová zástava,
Na zástave dvanásť je krížikov,
Dvanásť krížov z kamenia drahého.“ —

Piesne ovčiarske nie sú početné. Opäťuje sa v nich život horských pasákov, a z toho najčastejšie svadba. Vypravuje sa o jednom stádu, ktoré malo deväťtisíc oviec; pri ňom bolo dvanásť ovčiakov a trinásť zlých psov. Pripomínajú sa medené pišťalky a rohy, bulgarina (hudobný nástroj na spôsob kytary), cigulka (husle), gajda (gajdy), buben a trúba.

Piesní o láske v našom smysle, u Bulharov niet. Jestli sa hovorí o láske, je to onen blahodejný pocit, ktorý dve duše sebe súdené uvádza v obejmutie nežné, cudné, po celý život trvajúce — v manželstve. Láska, ktorá nepôsobí k rozmnoženiu a udržaniu rodiny, nenie u nich láskou. Preto svadba je u nich slavnosťou v živote najdôležitejšou, preto tolko piesní svadobných, preto v každej dlhšej piesni prichádza aspoň jedna svadba.

I sv. Dimitrij sa žení. Všetei Svätí sú jeho svatami. Keď príjde sprievod svadobný k rieke, nedovolí jim sv. Ilja prejsť preto, že mu nevesta nedala žiadan dar. Jakú úctu

chovajú k tomuto svätému úkonu, možno vidieť z piesni, v ktorej trhá Todor modrú bazu a pletie z nej brány.

„Či tu pôjde cár s cáricou?
Nepôjde tu cár s cáricou,
Ale pôjde Stojan s Rádou“ —

novomanželia.

A v inej piesni privádza syn matke mladú nevestu, aby ju zbavila pečenia chleba.

Mladoženích bere ku svadbe oblek zlatý, nevesta najprv sukňu modrú, na tú červenú a na tú zlatú; komovia (kmetovia) oblečú sa v zeleno, svatovia v červeno. Starosvat porovnáva sa s jasným mesiacom a mládenec pri obrade s lesklými hviezdami. K tejto slavnosti kón sa pokrýva kobercami a zbraň obvijsa sa kvietim.

V týchto piesňach milostných, ktoré majú vôbec ráz novejší, javí sa pravý obraz života domáceho. Veď milý tľce na okienko, by mu milá otvorila, odpovedá ona, že jej nemožno vstať; matka leží pri nej, lavú ruku má pod ňou, pravú nad ňou.

Veľmi často saňuje sa dievka mládenčovi, že ju matka lebo brat nechcejú pustiť ani pre vodu. Toto chodenie pre vodu je jediné dostaveničko pre milencov. To dobre vie Todor, a keď odchádza od mladej ženy, porúča ju svojej matke a pripomína, aby ju nepúšťala za mesiačka pre vodu ani na kvieťa do hôr.

Deva čo milenka porovnáva sa obyčajne s révou lebojedlou, jest-li milý topolom lebo hradom; mladoženích s nevestou porovnáva sa s orlom a orlicou.

„Vila sa mi štíhlá réva
Kolom mesta Budíma;
Nebola to štíhlá réva,
Bol to Stojan s Draganou.“

Lebo sa volá na matku:

„Aj, ty matko ženichova,
Na prostranné vyjdi dvory,
Jaký orol priletel ti
A za orlom i orlica.“

Deva vo svojej láske podáva sa vóli rodičov. Jana trhá kvety. Prijde k nej cudzia matka a táže sa, pre koho tie kvety trhá. A keď jich nesbiera pre milého, aby jich sbierala pre jej syna.

Dievka odpovedá:

„Oj, cudzia matko, prečo sa tážeš?
Mám ja tatička — u neho táž sa.“

Mám ja mamičku — u nej sa pýtaj!

Keď ti máa dajú, ja som hotová.“

Piesne milostné spievajú sa na tak rečených „sedjankách.“ V určitú totiž dobu v roku sídu sa všetky dievčatá jednej obce, všemožne vyzdobené, každá s kytkou bazaliel lebo iných kvetín, na miesto priestranné, zapália oheň a sadnú si okolo ohňa. Z praslíčky za pás zastrčenej pilne pradú, zvučne spievajú. Tým spevom jakoby privábajú, prídu po chvíli i mládenci, stoja a poslúchajú jakoby nesmele, kým jich devy nevyzvú, aby si sadli. Posadia sa doplniac kolo, a prosia, by jim len spievaly. A devy spievajú. Keď sa tak pobavia, rozchádzajú sa mládenci odhrziac kytku bazaliel.

Sedjanka býva často jedinou príležitosťou, aby sa sošli zamilovaní. Zábava tá, jak ukázano, je nevinná, ušlachtilá, a preca i to je deve často zabránené.

Pozná sa to z piesne:

„Sedjanka sa kladie,

Mamička mi káže:

Pristroj ku večeri,

Ostroj a zametaj,

Odstielaj a lahni!

Stól som odstrojila

Zamietla a lahla.

Keď naši zasnuli

Cez plot som nahliadla:

Sošli sa dievčatá,

Dievčatá, mládenci,

I môj najmilejší

Prišiel — a nesadol,

O kyj sa podpiera.

Devy k nemu mluvia,

Dievčence z mládenci:

Sadni si junáku,

Zamiluj si inú.“ —

Podanie kytky je dôkazom lásky. Vyznanie také je jednoduché a krásne. V zahrade sedí švarná Dimna. Stojan sa nahne cez plot a vypustí nôž. Volá na Dimnu, aby mu ho podala. Ona mu nepodá nôž, ale podá mu kytku z červených kvetov. Inde pýta sa mládenec, či sa môže chlieb jesť, voda piť a ona milovať? A dievka odpovedá „áno.“ Naopak, keď necíti deva pravú náklonnosť k tomu, ktorý jej lásku podáva, lebo ktorý ju o lásku prosí — z úst devy vychádza obyčajne prvé a rozhodné vyznanie — povie to uprimne a často bez obalu.

(Pokračovanie nasleduje.)

Literárne, umelecké a vzdelanostné zprávy.

Kvety, dospely na číslo 29, majú opäť obsah veľmi záživný i rozmanitý. Sretáme sa tu s povestami: „Z ledu,“ od Bohdana Jelínka, — „Na domáci pôde,“ od Žofie Podlipskej, „Švadlena“ prek. od A. Durdika, — „Inu, mélo to byť!“ Humoreska od Jos. Štolby, ďalej miestopis „Hradec nad Labem.“ od Kr. Stefana, životopisy s podobizňami Jovana Rističa a Jos. Lib. Zieglera, a t. d. Z obrazov najlepších zdá sa nám byť „Černo-horka s kozou.“

„**Osvety**“ Vlčkovej sošit 7 a 8 majú obsah bohatý a závažný. V soš. siedmom podáva Václav Zelený životopis K. Havlíčka. Postava Havlíčkova vystupuje tu z pera Zeleného s plastickou veru imponantnou. — Ant. Tille podáva nám znalecké rozhlady po modernom arcidiele ľudstva, po prieplave Suezkom. — Mirosl. Tyrš klade nám pred oči umelečta rímske vo svojom článku „Laokoon, dílo doby rímské.“ — Fr. Zakrejs pokračuje vo svojich zaujímavých rozhladoch v dramate francúzskom. Red. Vac. Vlček podáva nám svoj román „Věmec vavřínový. Fr. Pivoda ukončuje posúdenie českej spevhry. Vít. Hálek má tu svoju báseň „V přírode.“

A v lit. rozhladoch čítame kritiky o spisoch Nerudových „Obrazy z ciziny a „Různí lidé“ od Ferd. Schulza a o „Máji,“ almanachu „Besedy Umeleckej“ od V. Vlčka. Sošit 8. má tento obsah: „Stanovisko vědy zeměpisné,“ podáva nadporučík Jaromír J. Jahn, „Rozhled v oboru duševědy,“ podáva dr. G. A. Lindner, „Laokoon, díle doby rímské,“ od dr. M. Tyrša, „Giuseppe Mazzini,“ od K. Tůmy, „Věmec vavřínový,“ roman od V. Vlčka. „O všeslovanském jazyku a písmě,“ od našho rodáka prof. M. Hattala.

Slovanský svět. (Славянский Мирь,) Sošit IX. obsahuje: Oběť vrbovické a římsko-sobotecké; změna ministerstva na Rusi a německé novinářstvo; z říše německé; z Rusi; O volbách do sněmu, obrázek ze Slovenska; Slovensko v roku 1848—49; Třetí výprava slovenská; Ljudevit Gaj a jeho působení na slovanském jihu; Stanko Vraz a Vörösmarty i několik slov o slovanofilských básních; Cestopisné úryvky z altajských hor; Krivoklat, báseň A. Gusevy; Slovanské umění, věda a literatury; Hlídkka časopisů; Zprávy z obchodního a průmyslového slov. světa; zaslané redakci tiskopisy.

Keď tieto výtečné a jediné v svojom obore časopisy ct. obecenstvu odporúčame, oznamujeme nasledujúce nám došlé spisy:

Praktické tabulky k proměňování měr a váh posud užívaných v míru a váhu metrickou, jichž bude se užívati u nás dnem 1. ledna 1873. Sestavil Emil Fr. Rybicka, professor na reálném gymnasiu v Příboře. V Praze. Nakladatel Fr. A. Urbánek. 1883. malá VIII. str. 118. Cena s 40 kr.; ztuha v 50 kr.

Prvá citanka. Sestavil na základě víceleté zkušenosti Jan Hrdý, učitel v Praze. Druhé vydání. v Praze. Nakladem vydavatelovým. V komisi Nár. knih. Em. Petříka. 1873. VIII., str. 16., cena 10 kr. r. č.

Tabulky k měnění nejdůležitějších měr metrických v míry rakauské a rakauských v metrické, sestavil J. O. Bukovský, učitel. V Praze 1873. Cena 30 kr. r. č.

Základové chemie čili lučby pro nižší, střední, občanské, průmyslové a vyšší dívčí školy, seps. E. Stoklas, reální učitel v Telči. Se 40 vyobr. Nakladatel Er. A. Urbánek. V Praze. 1872. VIII. str. 148. Cena 70 kr. r. č.

Slovenský národní zábavník. Uspřádá Ján Francisci, predseda knižt. uč. spolku v T. Sv. Martine. Svázok III. *Povesti Jána Kalinčáka. Milov hrob.* Tur. Sv. Martine. Tlačou a nákladom knižt.-účastinárského spolku. 1872. VIII. Str. 125. Cena 40 kr. r. č. Kto má len trochu citu pre krásu estetickú, pre ľubozvučnú našu slovenčinu, u toho spisy Kalinčákové chybeť nebudú. Na zdar!

Živena. Národní almanach. Vydala „Živena“ spolok slovenských žien. I. Turč. Sv. Martin. Tlačou knižt. uč. spolku 1872. XVI.

str. 236. Cena 1 zl. r. č., tuho viazaný 1 zl. 40 kr. Almanach rozdelený je na štyri časti: I. Básne, II. Povesti, III. Poučná časť a IV. Rozmanitosť. Veľmi povďační sme tajomníkovi spolkovému, p. Ambr. Pietrovi, že vydaním znamenitého tohoto národného zábavníka i krásnu pleť našu vyvoláva za príkladom bratov Čechov na lit. pole. V úhladnom dielku tomto, ktoré sme s túžbou čakali, sretáme sa najviacej s mladými sni. silami, no celkom sme uspokojení. **I myslíme, že**, nebude ani jednej spanilomyslej Slovenky, ktorá by si dielo toto výborné nezaopatřila.

Zpráva o ev. a. vizn. gymnasiu v T. Sv. Martine na školský rok 1871—1872. Sostavil Gustav Dérer, na t. č. správca. T. Sv. Martin. Knižt. uč. spolok. Veliká VIII. str. 22. Krom soznamu studujících, ktorých počet nenie veľmi skvelý, obsahuje dielko toto i naukový rozvrh a Soznam zakladateľov, členov a podporovateľov blahonosného ústavu tohoto. Bože daj, aby slov. evanjelici už raz nahliadli, že synkovia jich jedine na národných ústavoch zdarne vychovať a vzdelat sa môžu, aby ústav tento znamenitý čo najvydatnejšej podpory dosiahol!

Visegrád. Hajdan és most. Egykori királyi vár és székváros története s leírása különös tekintettel a váromok megóvására. Irta Viktorin Josef. Pest, 1872. Bickel Gustav bizománya. Velká VIII. str. 84. Cena 70 kr. r. č. Želateľno by bolo, keby vehlasný pán pôvodca znamenitého dielka tohto, i v našej slovenčine ho vydal, lebo „Concordia“ kde miestopis Vyšehradu bol umiestnený, viac k dostaniu nenie. Na zdar!

Listáren redakcie.

Sl. red. „Věst. bibl.“ v Prahe. Veľmi nemilo dotkla sa nás poznámka v 6. čísle Vašeho, drahého nám časopisu, uverejnená, jako by náš spolupracovník p. Charvatecký svojim článkom „Listy z Čiech“ „hanu bol chceť kydat nielen na jednotlivé podniky velezaslúžilý o literaturu českú firmy I. L. Kober, ale i na firmu samu.“ Jak on čo český spisovateľ, tak i my uverejnením článku jeho nechceme ani len zďaleka to činiť, z čoho nás obviňujete, ved i tak my Slovania dost hany zniest musime od našich odporníkov. Pán Charvatecký len upozorňoval na chyby a nedostatky a to v záujme samého nakladateľstva firmy I. L. Kober, ktorej i my Slováci mnoho do-

brého zaďakovať máme. — **P. Charvatecký v Kl.** Ďalšie Vaše listy čakáme. Ze ct. red. Věst. bibl.“ Vaše opravdivé meno obecenstvu svojmu sdelila, to i my nedržime za celkom korrektné; no myslíme, že to spisovateľskej cti Vašej nezaškodilo. I prosime Vás, by ste na nemilú vec zapomneli. — Celoročné predplatky doposlali nám pt. pp: **J. K. v O., L. VI. R. v Z. P., M. A. v R., J. M. v Z., J. K. v L., J. L. v A. V.**; polroč. pt. pp: **M. P. v R., Ak. et. spol. v Prahe, J. P. v P., a S. Z. v Z.** Dieky. — **J. S. v S.** Ze my i práce mládeže uverejňujeme radi, toho dôkazom je toto číslo. Pište usilovne. Na zdar!

Predpláca sa u redakcie v Prievidzi (Privigye):

celoročne 4 zl. r. č., polročne 2 zl. r. č. — Štujúci obdržia ho za 3 zl. r. č. — Orol vychádza ročne vo 12 sošitoch 4—5 hárkov silných každého mesiaca na velikej štvorke. Minulý ročník možno dostať za 4 zl. r. č. Poslednie pošty nech sa udávajú.

Nakladateľ A. Sytniansky. — Knižtlačiarско-účastinársky spolok v T. Sv. Martine.